

Araştırma Makalesi

Uluslararası İlişkilerin 100 Yıl Krizi: Carr, Bull ve Ontolojik Açmazlar

Yasin AVCI

Selçuk Üniversitesi

yasinavci@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1909-4778

Öz

Bu çalışmada Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininin yüz yıllık gelişimi öncelikle Edward H. Carr'ın *Yirmi Yıl Krizi* adlı eseri üzerinden ele alınmış; ardından Hedley Bull'un 50 yıl krizi değerlendirmesi ve 1998'de yayımlanan 80 yıl krizi literatürü üzerinden tartışma genişletilerek disiplinin süreklilik arz eden ontolojik sorunları incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın temel odağında disiplinin 20, 50 ve 80 yıl krizleri yer alırken; yapı-fail, anarşinin ontolojik statüsü ve felsefi realizm-idealizm gerilimi gibi diğer ontolojik tartışmalar tamamlayıcı boyutlar olarak ele alınmıştır. Bu kapsam dışında kalan diğer tartışmalar ayrıntılı biçimde incelenmemiştir. Kavramsal/teorik sentez niteliğinde olan çalışmada, disiplinin büyük tartışmaları epistemolojik ayrışmalardan ziyade ontolojik taahhütler üzerinden yeniden değerlendirilmiş ve günümüzde ortaya çıkan "ontolojik kakofoni" kavramsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Çalışmada, UI'nin 100 yıl krizinin temelinde ortak bir ontolojik zeminin kurulamamasının, bunun yerine parçalı ve karşılıklı dışlayıcı yaklaşımların hâkim olmasının bulunduğu ileri sürülmüştür.

Anahtar kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Edward H. Carr, ontoloji, yirmi yıl krizi

JEL Sınıflandırma Kodları: B31, D83, N42, N43

The 100 Years' Crisis of International Relations: Carr, Bull and Ontological Dilemmas¹

Abstract

This study examines the hundred-year development of the discipline of International Relations (IR) primarily through Edward H. Carr's *The Twenty Years' Crisis* and then broadens the discussion via Hedley Bull's fiftieth-year reassessment and the 1998 Eighty Years' Crisis literature, in order to analyze the discipline's enduring ontological problems. Accordingly, while the Twenty-, Fifty-, and Eighty-Years' Crises constitute the core focus of the study, other ontological debates -such as agency/structure, the ontological status of anarchy, and the philosophical realism/idealism tension- are treated as complementary dimensions. Debates beyond this scope are not examined in detail. As a conceptual/theoretical synthesis, the study reassesses the discipline's great debates in terms of ontological commitments rather than purely epistemological divisions and situates the contemporary "ontological cacophony" within a conceptual framework. In the study, it is argued that the basis of the 100-year crisis of IR is the failure to establish a common ontological ground, and instead the dominance of fragmented and mutually exclusive approaches.

Keywords: International Relations, Edward H. Carr, ontology, twenty years' crisis

JEL Classification Codes: B31, D83, N42, N43

¹Extended abstract is presented at the end of the article.

Geliş Tarihi (Received): 06.03.2025 – Kabul Edilme Tarihi (Accepted): 12.11.2025

Atıfta bulunmak için / Cite this paper:

Avcı, Y. (2026). Uluslararası ilişkilerin 100 yıl krizi: Carr, Bull ve ontolojik açmazlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 522-559. doi: 10.18074/ckuiibfd.1652632

1. Giriş

Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini yüz yıllık tarihi boyunca kendi kurucu sorularını tekrar tekrar gündeme getirmiştir. Bu süreçte, epistemolojik ve metodolojik tartışmalar öne çıkarken, ontolojik sorunların sürekliliği çoğu zaman geri planda kalmıştır. Oysa bir sosyal bilim disiplini her şeyden önce ontolojik bir zemine dayanmak durumundadır. Bu nedenle UI'deki krizlerin kökeninde, farklı ontolojilerin birbirini dışlayıcı biçimde konumlanması ve bütünüleyici bir çerçeveye eklemelenememesi yatmaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, UI'nin yüz yıllık tarihinde tekrarlanan krizlerin, epistemolojik ayrışmalar kadar derinleşen ontolojik açmazlar olarak da okunabileceği yönündedir. Bu bağlamda disiplinin tarihsel kriz durakları olan Edward H. Carr'ın *Yirmi Yıl Krizi*, Hedley Bull'un 50 yıl değerlendirmesi ve 1998'deki 80 yıl krizi literatürü, ortak bir ontolojik zeminin inşasına imkân vermemiş, bunun yerine UI'deki parçalı ve karşılıklı dışlayıcı yaklaşımları beslemiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde disiplinin bu önemli kriz durakları; ontolojik taahhütleri, bilgi iddiaları, normatif içerimleri ve yöntemsel izdüşümleri bakımından karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir. Çalışmada yapı-fail sorunu, anarşinin ontolojik statüsü ve felsefi realizm-idealizm gerilimi gibi diğer ontolojik tartışmalar tamamlayıcı nitelikte ele alınmıştır. Bununla birlikte 2010'dan sonra UI literatürün öne çıkan “pratik”, “dilsel” ve “duygulanım” dönüşleri de meta-teorik tartışmaları felsefi idealizme daha yakın bir zemine taşımış ve fakat bunlar da bütünüleyici bir ontoloji üretmek yerine çoğul bir parçalanmaya işaret etmiştir. Çalışmada bahse konu yönelimler ayrıntılı olarak ele alınmamış ve bu dönüşlere yalnızca güncel ontolojik sorunların sürekliliğini göstermeleri açısından değinilmiştir. Sınırlandırılmış bu temel üzerinde şekillenen ikinci bölümde ise UI'nin ‘büyük tartışmaları’ ontolojik taahhütler üzerinden yeniden değerlendirilmiş ve böylece günümüzde giderek belirginleşen ‘100 yıl krizi’ ontolojik bir perspektifle kavramsallaştırılmıştır.

Kavramsal/teorik sentez yaklaşımının benimsendiği çalışmanın tematik yapısı iki düzlem üzerinden kurgulanmıştır. İlk bölümde, disiplinin 20, 50 ve 80 yıl krizleri ile 2010 sonrası dönüşleri tarihsel kriz durakları olarak incelenmiş ve bu krizlerin ontolojik kırılmaları nasıl yeniden ürettiği tartışılmıştır. İkinci bölümde ise UI'nin büyük tartışmaları, teorik düzlemdeki ontolojik sorunların yansımaları olarak ele alınmıştır. Çünkü Carr'ın “ütopya-gerçeklik” diyalektiği, İdealizm-Realizm tartışmasına teorik bir dayanak sunmuş ve Bull'un normatif toplumculuğu, Gelenekselcilik-Davranışsalcılık tartışmasında Gelenekselciliği beslemiştir. 1998'deki 80 yıl krizi literatüründe öne çıkan epistemolojik çoğulluk ile 2010 sonrası dönüşler ise, Pozitivizm-Postpozitivizm tartışmasının ontolojik boyutunu keskinleştirmiştir. Dolayısıyla tarihsel bağlamı temsil eden ilk bölümdeki kriz durakları ile teorik tartışmaları temsil eden ikinci bölümdeki büyük tartışmalar birlikte ele alındıklarında, disiplinin 100 yıllık krizinin aynı derin ontolojik

açmazların farklı düzlemlerde yeniden üretilmelerinden kaynaklandığını ortaya koymak mümkün olmuştur. Böylelikle çalışmada Uİ'nin "ontolojik kakofoni" olarak adlandırılabilir parçalı ve dışlayıcı yapısının tarihsel kökenleri görünür kılınmaya çalışılmıştır.

2. Uluslararası İlişkilerin 20, 50 ve 80 Yıl Krizleri: 'Ütopya ve Gerçeklik'ten Ontolojik Çoğulluğa

2.1. 20 Yıl Krizi: Carr'ın Ütopya-Gerçeklik Diyalektiği

Edward H. Carr'ın *Yirmi Yıl Krizi (1919-1939) Uluslararası İlişkiler Çalışmalarına Bir Giriş* başlıklı çalışması geleneksel Uİ yazınının önde gelen eserlerinden olarak pek çok kez ele alınıp incelenmiştir. Ortodoks anlatıma göre Carr eseriyle; Uİ'nin ilk büyük tartışması olan İdealizm-Realizm tartışmasına ismini vermiş ve iki savaş arası dönemdeki Uİ çalışmalarını "ütopyacılık" kategorisi altında ötekileştirirken, bu öteki üzerinden -yani neyi içermediğini ortaya koyarak- Realizmin varsayımlarını formüle etmiştir (Rich, 2000, s. 198). Birkaç önemli husus Carr'ın çalışmasının gözden geçirilmesi gerektiğini ve bu gereklilik sonucunda ortaya çıkan değerlendirmelerin Uİ'nin 100 yıllık ontolojik muhasebesini yapmayı mümkün kıldığını göstermektedir. İlk olarak ve her ne kadar çalışması Uİ nezdinde kült bir eser olarak görülse de, Carr'ın disipline yönelik bakışı mesafelidir. Çünkü Carr, Uİ'yi içine her şeyin konulduğu "bir çaput torbası" olarak nitelendirmiş ve disiplinin özerk bir alan olarak diğer sosyal bilim alanlarından bağımsızlaşma çabasının fiyasko ile sonuçlanacağını düşünmüştür (Cox, 2010, ss. 4-5).

Carr, çalışmasının Uİ'nin disiplin anlamındaki hüviyetini kazanması noktasında işlevselleştirilmesinden de gurur duymamıştır. Carr'a göre Uİ, dünyanın mevcut güç merkezlerinden nasıl yönetileceği hakkında İngilizce konuşulan ülkelerde yapılan çalışmalardan ibarettir. Bu çalışmalarla ortaya konulan, güç politikasının güçlü devletler tarafından zayıf devletlere uygulanmasının rasyonalizasyonu olduğundan, gerçekte Uİ diye bir disiplin yoktur ve "sosyal bilim disiplini" maskesini takan Uİ aslında bir kontrol ideolojisi (Cox, 2010, s. 5). Kendisini Uİ içinde konumlandırmaktan imtina eden, disiplinin varlığını hâkim devletlerin hâkim ideolojisiyle, yani liberalizmle, açıklayan ve yine Uİ'nin güçlü devletlerin tekelindeki Anglo-Saxon karakterine işaret eden Carr'ın çalışması, basitçe ve yalnızca Realizm kapsamında değerlendirilemez. Çünkü Carr'ın bu tutumu, Karl Marx'ın "hâkim ideoloji hâkim sınıfların ideolojisi" ve Robert Cox'un "teori daima birileri ve bazı amaçlar içindir" önermelerini anımsatmaktadır.

İkinci olarak, çalışması mevcudu olumlamak yerine dönemin hâkim ideolojisi olan liberalizmi hedef aldığı için Carr'ı yalnızca disiplinin en statükocu teorisi olan Realizm kapsamında değerlendirmek yerine kendisine ve çalışmasına eleştirel bir teorisyen ve çalışması olarak bakmak daha geçerli gözükmektedir. Carr'ın eleştirel duruşu liberalizm eleştirisiyle sınırlı değildir. Carr başlangıçta kendi tutumu olarak gördüğü liberal ahlakçı ideolojiyi eleştirirken uluslararası ilişkilerde gücü ve gücün

kullanımını da yermiştir (Molloy, 2021, ss. 322-324).² Benzer şekilde Carr çalışmasında, dönemin statükosuna değil doğal ve gerekli gördüğü barışçıl değişime odaklanmıştır. Carr'ın çalışmasının ikinci baskısından -çalışmanın ana temasının önüne geçmemesi için- çıkardığı yerlerin bir kısmı bu konuyla ilintilidir (Evans, 1975, s. 92).³ Carr'ın eleştirelliğinin bir kaynağı da kendi beyanına dayanmaktadır. Carr 1982 tarihli otobiyografisinde çalışmasının Marksist olmadığını ve fakat Marksizm'in UI'ye uygulanmasını temsil ettiğini ileri sürmüştür (Carr, 2000, ss. xiii-xxii).

Carr'ın çalışmasının yeniden değerlendirilmesi gerekliliği ile disiplinin de 100 yıllık ontolojik muhasebesi açısından önemli olan üçüncü husus, bu çalışmanın temel gayesinin ontolojik olmasıdır. Carr çalışması için başlangıçta *Ütopya ve Gerçeklik* gibi ontolojiye vurgu yapan bir başlık seçmiş lakin yayınevinin piyasaya dair kaygıları sebebiyle çalışma günümüzdeki ismiyle satışa çıkmıştır. İsmi değişse de Carr'ın çalışma kapsamındaki amacı ve çalışmanın teorik çerçevesini çizen ilk kısmının temel odakları; ontolojiye dair bilginin doğası, ontolojiye dair farklı bilgi türleri arasındaki ilişki, ontolojiye dair fikirlerin tarihi ve üretimi olmuştur. Carr, olduğu haliyle ontoloji ve olabileceği haliyle ontoloji arasındaki karmaşık ilişkiye odaklanmıştır (Dunne, 2000, s. 218). Kendisinin olduğu haliyle ontolojiye odaklandığını, yani bir dönem çalışması ortaya koyduğunu ise çalışmasının 1981 tarihli önsözünde belirtmiştir (Carr, 2010, s. ix).

Carr çalışmasında ontolojik bir kaygı güderek, dünya hakkındaki kendi düşüncelerini dünyanın kendisine yansıtma arzusu olan karma bir grup olarak nitelendirdiği ütopyacılar ile başlıca tanımlayıcı özelliği dünyaya olduğu gibi ampirik yaklaşmak olan gerçekçiler arasındaki etkileşimi incelemeyi amaç edinmiştir (Miller, 1991, s. 65). Sıralanan tüm bu hususlar Carr'ın çalışmasının yeniden değerlendirmesinin gerekli olduğunu, son husus ise UI'nin 100 yıllık ontolojik değerlendirilmesi noktasında Carr'ın çalışmasının özellikle "Uluslararası Siyaset Bilimi" başlıklı ilk ve teorik kısmının işlevsel olduğunu göstermektedir. Carr'a göre 1914'e kadar savaş konusu bu alanda görev yapan asker ve diplomat gibi profesyonellerin alanı olarak görülmüştür. I. Dünya Savaşı bu inancı yıkmış ve savaşın yalnızca profesyonellerin uğraşına bırakılmayacak kadar mühim bir mesele olduğunu göstermiştir. Carr savaşın ortaya çıkışını gizli antlaşmalarla, gizli

² Carr'a göre II. Dünya Savaşı'nın sorumlusu mevcut güç politikalarını görmezden gelerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (S.S.C.B.) ile yakın ilişkiler kurmayan Batılı devletlerdir. Çünkü 20. yüzyılın üç önemli kırılması göz ardı edilen bu devletle ilgilidir: 1917 Bolşevik Devrimi, S.S.C.B.'nin 1941'de II. Dünya Savaşına girmesi ve 1945'te süper güç olarak ortaya çıkması (Carr, 2010, s. xviii). Carr; İngiltere, ABD ve S.S.C.B. arasında ittifak kurulmasını savunduğu için "Printing House Meydanının Kızıl Profesörü" unvanını kazanmıştır (Jones, 2000, s. 68).

³ Carr'ın çıkardığı ve 1938 Münih Konferansı ile ilgili kısımlara göre, mülksüz bir devlet olan Almanya'nın barışçıl değişim çerçevesinde uluslararası sisteme entegrasyonunu başaramayan iki savaş arası dönemin politikası kusurludur. Münih Konferansı her halükârda savaştan iyi olan barışçıl değişimi mümkün kıldırdığı için güç politikalarını hesaba katan bir politikanın sonucudur (Carr, 2010, ss. 252-253).

antlaşmaların varlığını da halkın uluslararası meselelere olan kayıtsızlığıyla açıklamıştır (Carr, 2010, ss. 51-52).

Carr’a göre Uİ, uluslararası siyasete yönelik halkın ilgisinin yoğunlaşmasının ve halkın bu yöndeki talebinin bir sonucudur. Friedrich Engels’e atıfla bir toplumun teknik bir ihtiyacının on üniversiteden daha fazla bilimi ilerleteceğini belirten Carr, Uİ’nin ortaya çıkışı noktasındaki bu teknik ihtiyacın siyasi topluluğun hastalıklarının iyileştirilmesi olduğunu vurgulamıştır (Carr, 2010: ss. 52-53). Carr Uİ’ye -en azından başlangıç düzeyinde- halkın ilgisinin ve talebinin sonucu olarak bakarken, Uİ’nin ontolojisini de toplumsallaştırmış olmaktadır. Carr Uİ’nin ontolojisinin doğa bilimlerinin ontolojisinden farklı olduğunu da eklemiştir. Uİ araştırmacısının amacı siyasi topluluğun bir hastalığını iyileştirme arzusundan ilham aldığı için bu ontoloji değişime/dönüşüme açıktır. Doğa bilimlerinde ontoloji ile araştırmacı arasında kesin-keskin bir ayrım mevcutken Uİ’de araştırmacının amacı ontolojiye dâhildir. Carr Uİ’nin ontolojisinin bu farklı yönünün anlaşılması noktasında Karl Marx ve çalışması *Kapital*’i örnek vermiştir (Carr, 2010, ss. 53-54).

Marx çalışmasını kaleme alırken kanser hastalığını yenmeyi amaç edinmiş bir doğa bilimci gibi kapitalizmi ilga etmek amacıyla motive olmuştur. Kanser hastalığının aksine bir ontoloji olarak kapitalizm, kapitalizmi araştırma sorunsalı haline getiren araştırmacının kapitalizme yönelik duruşundan bağımsız değildir. Uİ’nin de içinde olduğu sosyal bilimlerde, “bilim insanı Marx” ile “anti-kapitalizmin propagandisti Marx” arasında ve bilinen nesne ile bilen özne arasında ayrım yapmak mümkün değildir. Sosyal bilimsel araştırmanın ontolojisine dair her yargı ilgili ontolojinin değişmesine/dönüşmesine katkıda bulunduğundan, siyasi düşüncenin kendisi siyasi bir eylem biçimi ve siyaset bilimi de sadece olanın değil olması gerekenin bilimidir (Carr, 2010, s. 54). Carr nezdinde sosyal ontolojinin nesnel yanı kadar ütöpik ve *anthropocentric*, yani insan merkezli yanları da bulunmaktadır.

Bunun doğal sonucu, sosyal bilim disiplinlerinin erken aşamasında ütopyacı yanın daha ağır basması lakin sosyal hayatın hastalığını iyileştirmeye dair ütopyacı projeler çöktüğünde gerçekçiliğin öne çıkması ve alanın bilim haline gelmesidir (Carr, 2010, ss. 54-55). Carr’ın yine Marksizm’den verdiği örneğe göre, kapitalizm gelişmeye başlarken beraberinde birtakım toplumsal sorunlar getirmiş ve bu sorunları çözmeye dair ilk girişimler, ileride ütöpik sosyalistler olarak adlandırılacak olan Saint-Simon, Fourier, Robert Owen gibi isimlerden gelmiştir. Bu isimler sosyalizmin kurucuları olarak nitelendirilmeyi hak etseler de sınıf çatışmasının doğasını analiz etmekten ziyade bütün sınıfların dostluk içinde yaşadıkları ütöpik dünyalar kurgulamıştır. Bu düşünürler insanların kapitalizmin beraberinde getirdiği sorunları kavraması ve bu sorunların çözülmesi gerekliliğini benimsemesi açısından yararlı olmuşsa da yaklaşımlarında teleoloji analizin önüne geçmiştir (Carr, 2010, ss. 56-57).

Uİ'nin teleolojik yanı ise bir dünya savaşının daha yaşanmasına mâni olmaktır ve bu amaç emekleme aşamasındaki disiplinin ütöpik bir karakterde olmasına sebebiyet vermiştir. Amaç düşüncenin ve genellemeler gözlemin önüne geçmiş, yalnızca sonuca odaklanıldığından yöneltlen analitik eleştiriler yıkıcı olarak yaftalanmıştır. 1931'den sonra uluslararası siyasette yaşanan gelişmeler yalnızca teleolojinin bir bilim için yeterli olmadığını ortaya koymuştur (Carr, 2010, ss. 57-58). Carr'a göre doğa bilimlerinde ütopyacı aşama eninde sonunda aşılrken Uİ'de bahse konu aşama ya uzun sürmekte ya da ütopyacılıktan tamamen kurtarmak mümkün olmamaktadır. Yine de gerçekçilik, bu ütöpik aşamanın sona erdiği ve düşüncenin amaç üzerinde etkili olmaya başladığı döneme karşılık gelmektedir. Düşünce alanında gerçekçilik; olguların kabul edildiği, neden-sonuç korelasyonunun kurulduğu, düşüncenin işlevinin -değiştirme gücüne sahip olmadığı- olaylar dizisini incelemek olduğu ve amacın rolünün değersizleştiği sürece karşılık gelmektedir (Carr, 2010, ss. 58-59).

Eylem alanında gerçekçilik ise olguları etkileyen mevcut kuvvetlerin gücünü ve bunların kaçınılmaz karakterini kabul ederek bu kuvvetlere uyum sağlamak anlamına gelmektedir. Gerçekçilik ütopyacılığın coşkusunu, ütopyacılık da gerçekçiliğin verimsizliğini dengelemek için kullanılabileceğinden aslında bu iki ontolojik duruş Uİ madalyonunun iki yüzünü yansıtmaktadır. Sağlıklı bir disiplin ise her iki ontolojik duruşun da kendisine yer bulmasına bağlıdır (Carr, 2010, ss. 58-59). Carr katıksız bir ütopyacılık kadar katıksız bir gerçekçiliğe de karşı çıkmış ve her ikisinin dengeli varlığını salık vermiştir. Carr Albert Sorel'e atıfla ütopya-gerçeklik arasındaki ilişkiyi daima denge ile dengesizlik arasında salınan ebedi ve temel bir anti-tezlik ilişkisi olarak nitelendirmiştir. İlki olması gerekeni hesaba katarken mevcut olanı göz ardı etme eğilimine sahiptir, ikincisi ise olması gerekeni mevcut olandan çıkarsamaktadır. Ütopyacılık dünyanın kendi politikalarına uyduğunu hayal edenleri, gerçekçilik ise politikalarını dünyanın gerçekliğine uyduranları temsil etmektedir (Carr, 2010, s. 61).

Carr gerçekliğin içine ütopyacılığı da katmıştır. Gerçekçiler olması gerekeni, yani ütopyacı yaklaşımlarını, ütopyacıların yaptıkları gibi mevcut olanı görmezden gelerek değil onu analiz ederek ortaya koymaktadır (Carr, 2010, s. 61). Carr öz olarak tanımladığı ütopya-gerçeklik antitezinin özgür irade-belirlenim, teori-pratik, entelektüel-bürokrat, sol-sağ ve etik-siyaset gibi farklı biçimlerine odaklanmıştır. Ütopyacı gerçekliği radikal bir şekilde reddettiğinden ve iradesiyle mevcut gerçekliğin yerine kendi ütopyasını getirebilme ihtimaline inandığından iradecidir. Gerçekçi ise değiştirme gücünün bulunmadığı ve önceden belirlenmiş bir gelişim çizgisini analiz ettiği için belirlenimcidir. Tamamen gerçekçi olan, olayların nedensel düzenini koşulsuz kabul ederek kendisini gerçekliği değiştirme imkânından ve tamamen ütopyacı olan, nedensel düzeni tümünden reddederek kendisini değişimin temel süreçlerini anlama kabiliyetinden yoksun bıraktığından ikisi arasında bir denge tesis edilmelidir. Aksi takdirde ütopyacı naiflik ya da gerçekçi kısırlık sorunuyla karşı karşıya kalınacaktır (Carr, 2010, ss. 61-62).

Teori-pratik anti-tez ilişkisi çerçevesinden ise ütopyacı benimsediği siyaset teorisini mevcut siyasetin uyması gereken normları olarak görürken, gerçekçi bunu siyasi pratiğin bir kodlanma biçimi olarak değerlendirmektedir. Ütopyacı amaca tek önemli olguymuş gibi itibar göstererek dilek kipindeki önermeleri haber kipinde ifade etmektedir. Gerçekçi ise bu önermelerin köklerinin gerçeklik dünyasında olduğunun idrakindedir. Ütopyacı amacı öncelerken olguyu, gerçekçi ise olguyu öncelerken amacı gözden kaçırma riskine sahiptir. Dolayısıyla Uİ, teori ile pratiğin karşılıklı bağımlılığına yani ütopya ile gerçekliğin dengeli mevcudiyetine yaslanmalıdır (Carr, 2010, ss. 62-63). Entelektüel-bürokrat antitez ilişkisi açısından, ilki pratiği kendi teorisine uydurmaya çalışan ütopyacı kategorisindedir. Entelektüel sahip olduğu düşüncenin mevcut gerçeklikten kaynağını nasıl aldığını kavramak konusunda başarısızdır. Ampirik yaklaşımı benimseyen bürokrat ise genellemelerden uzak durarak her tekil meseleyi kendi özgül koşullarında ele almakta ve akıl yürütme yerine deneyimleri öncelemektedir (Carr, 2010, ss. 63-68).

Sol-sağ anti-tezinde; sol ütöpik, sağ ise gerçekçi kategorisindedir. Sağ teoride zayıfken, sol teorisini gerçekliğe dönüştürmek konusunda başarısızdır (Carr, 2010: ss. 68-69). Son olarak Carr, ütopyacılık ve gerçekçilik arasındaki ilişkinin en önemli biçimi olarak nitelendirdiği etik-siyaset antitezine başvurmuş ve ütopyacılığı etikle, gerçekçiliği siyasetle özdeşleştirdikten sonra (Carr, 2010, ss. 69-70) tüm bu teorik çerçevenin somutlanması adına dönemin uluslararası ilişkiler krizlerine odaklanmıştır. Carr'ın ontolojik duruşuna dair önemli birkaç hususu vurgulayarak özetlemek gerekirse; ilk olarak Carr, bizatihi Uİ'nin ontolojik varlığını halkın bu yöndeki talebine endeksleyerek hem Uİ'yi hem de Uİ'nin ontolojisini toplumsallaştırmıştır. İkinci olarak Carr, Uİ ontolojisinin de içinde bulunduğu sosyal bilimsel ontoloji ile doğa bilimsel ontoloji arasında farklılık olduğunu ileri sürmüştür. Sosyal bilimsel ontolojide nesnel yan kadar asla tamamen ortadan kaldırılamayacak olan ütöpik ve normatif yanlar da bulunmaktadır.

Üçüncü olarak Carr'a göre sosyal bilimsel ontolojide araştırmacı ve araştırma nesnesi arasında kesin-keskin bir ayrım yapmak mümkün olmamakla birlikte araştırmacının araştırma ontolojisine dair teleolojik tutumu bu ontolojiyi değişime-dönüşüme açık hale getirmektedir. Bir diğer anlatımla araştırmacı ontolojiye dair her yargısıyla ontolojiye müdahil olmaktadır. Dördüncü olarak Carr ütopya ve gerçeklik arasında dengeli bir birlikteliği savunmaktadır. Dolayısıyla Carr'ın katı bir ütopyacı olmadığı ne kadar aşikâr ise katı bir gerçekçi olarak değerlendirilemeyeceği de o kadar açıktır. Son olarak, Carr'ın ontolojik duruşuna dair cevaplanması gereken en önemli soru gerçeklikten ne anladığıdır. Bunun cevabının Carr'da açık olarak yer aldığını ileri sürmek mümkün değildir, ancak Carr'ın Marksizm'den verdiği örneklere bakılırsa Marksist bir tutum takınmaya çalıştığı görülmektedir.

Carr'ın sosyal ontolojiyi değişime-dönüşüme açık bir şekilde kavramaya çalışması, saf gerçekçilik eleştirisinin Marx'ın kaba materyalizm eleştirmesini anımsatması ve

saf ütopyacılık eleştirisinin Marx'ın ütopyacı sosyalizm ve ideoloji eleştirisine benzemesi bu iddiayı doğrular niteliktedir. Carr'ın gerçekçiliğe biçtiği "ütopyacılığın pratikten kaynaklanan ve hâkim devletlerin çıkarlarını yansıtan temellerini ortaya çıkarma" rolü ve liberalizme yönelik eleştirileri de Marksist bir ontolojik tutum takınmaya çalıştığını göstermektedir. Öyleyse Carr'ın 1982 tarihli otobiyografisinde çalışmasına dair belirttiği "Marksizm'in UI'ye uyarlanması çabası" nitelendirmesi de anlamlıdır. Carr, Marksist olmayan lakin Marksizm'den ilhamını alan bir ontolojik duruş sergilemeye çalışmıştır.

2.2. 50 Yıl Krizi: Bull'un Uluslararası Toplum Yaklaşımı ve Carr-Bull Ayrışmasının Ontolojik Zemini

Carr'dan sonra ve Carr'ı temel alarak UI'nin akademik muhasebesini ontolojik açıdan yapan önemli bir çalışma Hedley Bull tarafından disiplinin 50. yılında, yani 1969'da *The Twenty Years' Crisis Thirty Years On* başlığıyla yayımlanmıştır. Bull'un en temel itirazı 1969'daki uluslararası ilişkilerin 1939'la aynı olmadığı yani UI'nin pratik ontolojisinin büyük ölçüde değiştiği yönündedir. UI'nin yeni gerçekliğine dair yeni bir teori geliştirmek gerekmektedir. Bull'un yeni bir teoriden kastı kendisinin ortaya koyduğu uluslararası toplum fikrini temel alan bir yaklaşımdır. Carr çalışmasında iki savaş arası döneminin uluslararası düzeninin işlevsizliğini ve I. Dünya Savaşı'nı kazanan devletlerin çıkarına olan yapısını ortaya koyarken başarılı olmuş, lakin yeni bir düzen önermek konusunda isteksiz davranmıştır. Yine Carr, uluslararası toplum gibi ütopyaların hâkim devletlerin çıkarına nasıl hizmet ettiğini ortaya koyarken uluslararası toplum fikrinin kendisini göz ardı etmiştir. Bull açısından UI analizinin başlangıç noktası tam da Carr'ın görmezden geldiği bu uluslararası toplum fikri olmalıdır (Bull, 1969, ss. 625-638).

Bull'a göre liberalizm Carr'dan önce de -özellikle Marksistler tarafından- yoğun bir şekilde eleştirilmesine rağmen ABD gücünün II. Dünya Savaşı'ndan sonra yükselişe geçmesiyle bu ideoloji yeniden canlanmıştır. Carr'ın, ardında Fransa ve İngiltere çıkarlarının olduğu liberalizm eleştirisi yerinde olmasına rağmen, 1969'un dünyasında liberalizmin ardındaki güç kendi çıkarları ile uluslararası toplumun çıkarlarını örneğin uluslararası örgütler üzerinden eşitleyen ABD'dir. Carr'ın statükoyu savunan devletlerin de güç politikasıyla lekelendiğine, revizyonist devletlerin de ahlakla onurlandırılabilirliğine yönelik tespiti de kendi dönemini yansıtan bir doğruluğa sahiptir. Oysa 1969'un dünyasında statükocu (ABD) ve revizyonist devletler (Çin) kadar güç politikası ve ahlakın içeriği de değişmiştir (Bull, 1969, ss. 625-638).

Bull'un bir diğer eleştirisi Carr'ın gerçekçiliğe biçtiği rol ve UI'nin toplumsal işlevine ilişkindir. Bull'a göre tek amacı ütopyacılığın hangi koşullarda ortaya çıktığını ve bu ütopyacılığın hangi aktörler adına hangi amaçlara hizmet ettiğini tespit etmek olan bir disiplinin, yani ütopyacılığı bertaraf etmekten başka hiçbir akademik vasfı olmayan UI'nin, toplumsal işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi mümkün değildir. Çünkü bütün ahlaki ve etik değerlerin sosyal ya da

tarihsel temellerinin olması bu değerlerin ilgili temellerden bağımsız nedensel bir güce sahip olmadıkları anlamına gelmez. Egemen güçler açısından ahlaki-etik değerlerin tahakkümün sağlanması noktasında işlevsel olduğu doğru olmakla birlikte bu değerlerin toplum tarafından rızayla kabul edilen yanlarının bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır (Bull, 1969, ss. 625-638). Uİ çalışmalarında ahlaki ve normatif unsurlar, uluslararası toplumda oynadıkları rol ve bunların meşru bir şekilde sorgulanabilir olduklarının kabulü üzerinden merkezi bir konuma getirilmelidir. Bull'a göre Uİ için acil görev, uluslararası toplumun ve uluslararası düzenin temellerini belirleyerek bunları güçlendirmektir (Bull, 1969, ss. 625-638).

Bu noktada Carr'ın tarihsel bağlamı ve değişimi vurgulayan, diyalektik nitelikli felsefi realizme yakın yaklaşımı ile Bull'un normatif idealizme yakın uluslararası toplum anlayışı arasındaki ayrım, siyasal olduğu kadar ontolojik düzeyde de dikkat çekicidir. Carr'ın *20 Yıl Krizi* adlı eseri genellikle Realizmin kurucu metinlerinden biri olarak değerlendirilse de Carr'ın asıl katkısı, siyasal Realizmden öteye geçerek ontolojik düzeyde bir realizm arayışında yatmaktadır. Carr, ütopyacı İdealizmin soyut normatif varsayımlarını reddederken, Realizmin de salt güç ilişkilerine indirgenemeyeceğini vurgulamıştır. Çünkü Carr'ın ütopya ve gerçeklik diyalektiği, siyasal pratik düzeyinde olduğu kadar gerçekliğin doğasına ilişkin bir kabul de içermektedir. Buna göre uluslararası düzen, hem maddi güç ilişkilerinden hem de tarihsel-toplumsal bilinçten oluşan diyalektik bir bütündür.

Carr'ın 1961'de yayımlanan *What is History?* adlı eseri de bu yaklaşımını pekiştirmiştir. Carr tarihsel süreçlerin değişmez yasaların ürünü olmadıklarını, aksine maddi koşullar ile insan bilincinin karşılıklı etkileşimi olarak yorumlanmaları gerektiğini ileri sürmüştür. Bu yönüyle Carr'ın düşüncesi, günümüzde "eleştirel gerçekçilik" olarak adlandırılan felsefi çizgiye de yakındır (Linklater, 1998; Cox, 1993). Buna göre Carr ontolojik yaklaşımıyla uluslararası ilişkileri tek bir indirgemeci kategoriden açıklamaktan kaçınmış ve toplumsal değişim ile tarihsel bağlamın belirleyiciliğini ontolojik öncüller arasına yerleştirmiştir.

Carr'ın yaklaşımında ortodoks olmayan Marksizm'in etkisi de göz ardı edilmemelidir. Carr, S.S.C.B. üzerine yaptığı tarihsel incelemelerde üretim güçleri ile toplumsal dönüşüm arasındaki bağlantıyı sık sık vurgulamış ve sınıfsal ilişkilerin uluslararası düzene nasıl yansıdığına dair sezgisel bir perspektif geliştirmiştir (Carr, 1951). Daha önce de vurgulandığı üzere her ne kadar Carr Marksist bir teorisyen olarak tanımlanmasa da, Carr'ın tarihsel değişim ve diyalektik anlayışı Marksizm'den beslenmiştir. Bu bağlamda Carr'ın felsefi realizme yakınlığı, pozitivist bir gerçeklik tasavvurundan ve tarihsel materyalizme duyduğu ilgiden kaynaklanmaktadır (Halliday, 1999). Özetle Carr'ın realizmini salt güç politikasıyla sınırlı bir siyasal Realizm olarak okumak doğru değildir. Bilakis Carr'ın yaklaşımı tarihsel süreçleri merkeze alan ve materyalist unsurları da içinde barındıran felsefi realizmdir.

Hedley Bull ise örneğin *The Anarchical Society* adlı eserinde farklı bir ontolojik yönelim ortaya koymuştur. Bull, uluslararası sistemin özünü anarşiden ziyade “uluslararası toplum” fikri üzerine inşa etmiştir. Bull’a göre devletler güç rekabeti içindeki aktörler oldukları kadar ortak normlara, kurumlara ve kurallara dayalı bir topluluğun da üyeleridir (Bull, 1977). Bu yaklaşım, Realizmin materyalist ve güç merkezli ontolojisine karşı, normatif ve idealist bir katmanın öne çıkarılması anlamını taşımaktadır. Bull’un ontolojik tercihi, uluslararası düzenin maddi ilişkilerden ibaret olmadığını ve normatif-metanormatif temellere dayandığını varsaymaktadır. Bu nedenle Bull’un yaklaşımı, pozitivist-ampirik açıklamalardan çok normatif teorileştirmeye yakın bir yerde durmaktadır (Dunne, 1998; Buzan, 2014). Nitekim Bull’un “uluslararası toplum” vurgusu, uluslararası ilişkilerde süreklilik, istikrar ve normatif düzenin mümkün olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Bu çerçevede Bull’un İngiliz Okulu içindeki konumu belirleyicidir. İngiliz Okulu’nun “uluslararası toplum” kavramı, bir yandan uluslararası sistemin anarşik doğasını kabul ederken, diğer yandan devletlerarasındaki kurumsal ve normatif düzeni vurgulamaktadır. Bull, bu yaklaşımıyla “düzen ve adalet” tartışmasını da disiplinin merkezine yerleştirmiştir. Bull’a göre uluslararası düzen, salt çıkar çatışmalarının dengelenmesiyle değil, aynı zamanda ortak değerler ve kurumsal normlarla sürdürülebilir (Bull, 1977). Bu bakımdan Bull, Carr’ın tarihselci ve felsefi realizmine kıyasla daha normatif bir yönelim sergilemiştir. Özellikle insan hakları, insancıl müdahale ve uluslararası hukuk gibi konularda İngiliz Okulu literatürü Bull’un açtığı bu normatif zemini derinleştirmiştir (Linklater ve Suganami, 2006). Böylece Bull’un ontolojisi, uluslararası düzenin normatif kurumlar üzerinden şekillendiği varsayımına dayanarak, idealizme yakın bir “toplumcu” ontoloji üretmiştir.

Carr ile Bull arasındaki ontolojik ayrışma bu noktada belirginleşmektedir. Carr’ın ontolojisi, toplumsal değişim ve tarihselliği merkeze alan felsefi realizm olarak şekillenirken, Bull normatif düzenin sürekliliğini varsayan bir idealist-metanormatif ontolojiye yaslanmıştır. Carr için uluslararası düzen, güç ve çıkar ilişkilerinin yanı sıra tarihsel diyalektiğin ürünüdür. Bull için ise düzen, devletlerin ortak normatif uzlaşılarıyla açıklanmaktadır. Bu ayrışma, Uİ’nin kurucu krizlerini derinleştirmiştir. Carr’ın diyalektik ve tarihselci realizmi ile Bull’un normatif idealizme yakın toplumcu yaklaşımı arasında kurucu bir sentez sağlanamamış ve disiplin bu iki hattı eşzamanlı olarak taşısa da bütüncü bir ontoloji üretememiştir.

Bu karşıtlık Uİ’nin gelişme seyrinde de etkili olmuştur. Carr’ın tarihsel materyalizme yakın tarihselci realizmi, eleştirel teoriler ve tarihsel sosyolojiye esin kaynağı olurken (Cox, 1993; Halliday, 1999), Bull’un normatif vurgusu İngiliz Okulu’nun günümüzde yeniden canlanmasına ve “normatif teori” başlığı altında gelişen tartışmalara zemin hazırlamıştır (Buzan, 2014; Linklater & Suganami,

2006). Dolayısıyla Carr ve Bull kendi dönemlerinin olduğu kadar disiplinin ilerleyen dönemlerindeki meta-teorik tartışmalarda da iki ayrı ontolojik hattın sembol isimleri olarak kalmıştır. Sonuç olarak Carr-Bull ayrışması, Uİ'de epistemolojik farklılıkların ötesine geçerek doğrudan ontolojik düzeyde bir çatallanmayı temsil etmektedir. Bu iki yaklaşımın birlikte varlığı, disipline çoğul bir zenginlik katmak yerine, karşılıklı dışlamalara yol açmış ve sonraki tartışmalarda “ontolojik kakofoni”nin habercisi olmuştur.

2.3. 80 Yıl Krizi ve 2010 Sonrası “Dönüşler”: Ontolojik Çoğulluk, Epistemolojik Kayma

Carr'ı temel alarak Uİ'nin 80 yıl krizinin değerlendirildiği bir dizi çalışma 1998'de *Review of International Studies* dergisinde yayımlanmıştır.⁴ Tim Dunne, Michael Fox ve Ken Booth tarafından kaleme alınan *Introduction: The Eighty Years' Crisis* başlıklı bölümde Soğuk Savaş sona ermesine rağmen bunun yerini neyin alacağı konusunda disiplinde bir fikir birliği olmadığı için Uİ'nin kriz içinde olduğu belirtilmiştir. Bu yeni, belirsizlikle karakterize olan ve daha geniş bir entelektüel dönüşümün habercisi olan dönem ancak ne olmadığı üzerinden tanımlanabilmiştir (Dunne, Cox ve Booth, 1998).

Peter Wilson *The Myth of the 'First Great Debate'* başlıklı makalesinde ütopyacılık olarak etiketlenen yaklaşımı, Carr'ın katılmadığı bir dizi önermeyi nitelendirmek için araçsallaştırdığı retorik olarak değerlendirmiştir. İlk büyük tartışmayı yeniden ele alan Wilson bunun gerçek bir tartışma olmadığını ve tartışma mitinin disiplinin gelişiminde olumsuz bir etki bıraktığını belirterek Uİ'nin büyük tartışmalar üzerinden okunmasını eleştirmiştir (Wilson, 1998, ss. 1-16). Soğuk Savaşın Uİ üzerindeki etkisini inceleyerek *Scholarship in an era of anxiety: the study of international politics during the Cold War* başlıklı çalışmayı kaleme alan K. J. Holsti kaygı-endişe dönemi olarak nitelendirdiği bu dönemde disiplinin ontolojisinin önceki dönemden farklılaşmadığını; savaş, barış, uluslararası düzen ve adalet gibi konuların ağırlığını sürdürdüğünü belirtmiştir. Yine de bu dönemde ABD'nin ve Realizmin Uİ'deki ağırlığına rağmen disiplinin ontolojisi tek düze olmamış, farklı normatif kaygılar farklı araştırma programlarını teşvik etmiştir. Nitekim Morgenthau ve Waltz gibi Realistlerin yanı sıra Entegrasyon Teorileri, Neo-Liberalizm, Neo-Marksizm gibi farklı ontolojilere odaklanan teoriler disiplindeki ontolojik zenginliğe katkı sağlamıştır (Holsti, 1998, ss. 17-46).

Roger Epp *The English school on the frontiers of international society: a hermeneutic recollection* başlıklı çalışmada ABD'de Realizmi ve Davranışsalcılığı besleyen ampirik ontolojiye karşıt olarak İngiliz Okulu'nun yaklaşımını değerlendirmiştir. Epp İngiliz Okulu'nun ontolojik yaklaşımında devletler toplumunun ve uluslararası toplumun ön plana çıktığını vurgulamıştır

⁴ İlgili sayıda çıkan Giriş dâhil 13 makaleyi bu çalışmada ele almak mümkün olmadığından ontolojiye dair kaygıların daha açık vurgulandığı makaleler tercih edilmiştir.

(Epp, 1998, ss. 47-64). Michael Nicholson *Realism and utopianism revisited* başlıklı makalesinde Carr'ın eserinin Realizm tarafından sahiplenilmesinin ütopya-gerçeklik etkileşiminin doğru bir şekilde kavranmasına mâni olduğunu belirtmiştir. Bu durumu “ütopyacı gerçeklik” adını verdiği bir sentezle aşmaya çalışan Nicholson'a göre bu sentez sosyal dünyaya dair analizlerde değerlerin merkeze alınmasını ve teorilerin tabandan yukarıya doğru inşa edilmesini sağlayacaktır. Ütopyacı hedeflere ulaşmanın gerçek koşulları mevcut değilse, bu hedeflere yönelik çalışmak da boş bir çaba olacaktır. Realizmi bir dış politika reçetesi olarak değil de ütopyacılığın gerçekçi temellerinin ortaya çıkarılması olarak değerlendirdiği için Carr'ın gerçekçiliğine sabit bir anlam yüklemek mümkün değildir (Nicholson, 1998, ss. 65-82).

Pozitivizm-Postpozitivizm tartışmasının UI için anlamını *IR theory after the Cold War* başlıklı makalede tartışan Georg Sørensen disiplinin özden çok meta-teorik bir çerçevede bölündüğünü ve ortaya çıkan ayrımın faydasız olduğunu ileri sürmüştür. Sørensen'in önerisi Pozitivizm ve Postpozitivizm arasında orta bir yoldur (Sørensen, 1998, ss. 83-100). Alexander Wendt *On constitution and causation in International Relations* başlıklı makalesinde aynı büyük tartışma sebebiyle epistemolojik sorunların ontolojik sorunların önüne geçtiğini belirtmiştir. Wendt'e göre epistemolojik sorunlar felsefenin temel konusudur ve UI'nin gündemi birinci büyük tartışmada olduğu gibi yeniden birincil düzeydeki meseleler olmalıdır (Wendt, 1998, ss. 101-118). Mervyn Frost *A turn not taken: Ethics in IR at the Millennium* başlıklı çalışmasında pozitivizmin dayattığı olgu-değer ayrımının aşılması gerektiğini ileri sürerek etik değerlerin toplumsal hayatın bir parçası olduğunu ve bunların bağımsız bir değişken olarak ele alınmayacağını belirtmiştir (Frost, 1998, ss. 119-132).

Değerleri temel alan normatif teorisyenlerin görevi de küresel uluslararası toplumsal düzenin insan ürünü olduğunu, yerleşik gibi görünen bazı değerlerin insanlar tarafından benimsendikleri için var olduklarını ve bu değerler sisteminin kimler için işlevsel olup kimleri ezmenin bir aracı olduğunu ortaya koymaktır. Ancak bugüne kadar mevcut değerler sisteminin adaletsizlikleri barındırdığını ileri sürmekten öteye geçilememiştir. Gerekli olan ise alternatif toplumsal düzenleri içinde yeşerebilecekleri toplumsal pratiklerle birlikte ortaya koyan normatif yaklaşımlar geliştirmektir (Frost, 1998, ss. 119-132).

1998'de yayımlanan 80 yıl krizi derlemesi, UI'nin bir tür “orta yaş muhasebesi” işlevi görmüştür. Ancak bu değerlendirmelerin baskın karakteri -ontolojinin önceliğine vurgu yapan Wendt hariç-, epistemolojik çoğulluk vurgusunun ontolojik tartışmaların önüne geçmesidir. Yayımlanan çalışmalar büyük ölçüde Pozitivizm-Postpozitivizm ayrışmasına ve bilginin doğasına odaklanmış, ontolojinin kurucu sorularını ikincil planda ele almıştır (Dunne, 1998; Smith, 1992). Bu yönelim, disiplinin metodolojik ve epistemolojik çoğulluğunu güçlendirirken farklı yaklaşımların ortak bir ontolojik zemin üzerinde buluşmasını sağlayamamıştır.

Aksine, farklı teorik katkılar kendi epistemolojik konumlarını disiplinin bütünüyle özdeşleştirmiş ve böylece çoğulluk tamamlayıcı değil parçalı bir nitelik kazanmıştır. Ontolojik açıdan bakıldığında, 1998’de yayımlanan 80 yıl krizi literatürü, Carr ve Bull’un sunduğu kurucu ontolojik sorunsalları yeniden üretmek yerine, onları epistemolojik tartışmaların gölgesinde bırakmıştır. Bu durumu, Uİ’deki “ontolojik kakofoni” eğiliminin 21. yüzyılda neden daha belirgin hale geldiğinin erken bir işareti olarak okumak mümkündür.

1998 sonrasında meta-teorik çoğulluk daha da genişlemiş ve 2010 yılı ile birlikte disiplin “pratik”, “dilsel” ve “duygulanım” dönüşleriyle karşı karşıya kalmıştır. Pratik dönüş Uİ’yi aktörlerin gündelik pratikleri ve yerleşik düzenlilikleri üzerinden açıklamayı hedeflemiş ve bilgi yerine deneyim ile uygulamayı merkeze almıştır (Adler ve Pouliot, 2011). Dilsel dönüş ise söylem ve temsilin inşa edici rolüne dikkat çekmiş ve anlamın dilsel süreçler yoluyla kurulduğunu savunmuştur (Doty, 1997). Son olarak duygulanım dönüşü Uİ’yi yalnızca rasyonel çıkarların alanı olarak değil, duyguların, travmaların ve estetik temsillerin şekillendirdiği bir alan olarak kavramsallaştırmıştır (Hutchison ve Bleiker, 2014). Bu dönüşlerin ortak noktası, ontolojik açıdan felsefi idealizme yakın durmalarıdır. Maddi yapılar yerine pratikler, söylemler ve duygulara odaklanan bu dönüşler, disipline yeni açılımlar getirse de bütüncül bir ontolojik zemin üretmemiştir. Aksine, epistemolojik ve normatif çoğulluğun daha da derinleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Uİ’nin buraya kadar anlatılan tarihsel kriz duraklarındaki yönelimlerini aşağıdaki tabloda özetlemek mümkündür.

Tablo 1: Uİ’nin Tarihsel Kriz Duraklarının Karşılaştırmalı Analizi

Uİ’nin Tarihsel Kriz Durakları	Ontolojik Taahhüt	Bilgi İddiası	Normatif İçerim	Yöntemsel İzdüşüm
Carr (20 Yıl Krizi)	Uluslararası düzen: güç ilişkileri+ tarihsel/toplumsal bilinç (diyalektik bütünlük)	Eleştirel ama bilimsel bilgi mümkündür. Tarihsellik belirleyicidir.	Ütopya-gerçeklik dengesi; tarihsel ilerleme duyarlılığı	Tarihsel-sosyolojik okuma; bağlamsal analiz
Bull (50 Yıl Krizi)	Uluslararası toplum: kurumlar, normlar ve kurallar; anarşiyle dengeli bir düzen	Normatif teori ağırlıklı; sınırlı ampirik dayanak ile harman.	Düzen-adalet eksenli; meşruiyet ve kurumların korunması	İngiliz Okulu yaklaşımı; tarihsel-normatif yöntem
1998 (80 Yıl Krizi Literatürü)	Ontoloji geri planda; meta-teorik/epistemolojik çoğulluk öne çıkarılmış	Bilginin doğası ve çoğulluğu; epistemolojik tartışmalar baskın	Normatif çoğulluk; eleştirel/post-pozitivist açılımlar	İnşacılık, postyapısalcılık ve akraba yaklaşımlar
2010 Sonrası Dönüşler	Felsefi idealizme yakın bir çoğulluk (pratik, dilsel, duygulanım dönüşleri)	Teori-merkezden pratik/deneyim odağına kayış	Kimlik, duygulanım ve gündelik pratiklerde çoğul normatif yönelimler	Pratik teori, söylem analizi, duygulanım çalışmaları

Kaynak: Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1, disiplinin farklı kriz duraklarını ve meta-teorik yönelimlerini ontolojik taahhüt, bilgi iddiası, normatif içerim ve yöntemsel izdüşüm ölçütleri bakımından karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Görüldüğü üzere Carr'ın tarihsel bağlam ve toplumsal değişimi esas alan felsefi realizmi, uluslararası düzeni diyalektik bir bütünlük içinde kavramsallaştırırken; Bull, normatif kurumlar ve değerler üzerinden işleyen bir uluslararası toplum yaklaşımı geliştirmiştir. 1998'deki 80 yıl krizi literatürü ise epistemolojik çoğulluğa yönelmiş ve ontolojik zemini zayıflatmıştır. 2010 sonrasındaki pratik, dilsel ve duygulanım dönüşleri de UI'de felsefi idealizme yakın çoğul bir yönelim üretmiştir. Böylelikle disiplin, farklı dönemlerde bütünlüyci bir ortak ontoloji inşa edememiş ve bunun yerine birbirini dışlayan ve parçalı ontolojik yönelimler serisi ortaya çıkmıştır.

Tablo 1'deki mukayese, UI'nin tarihsel kriz duraklarının yalnızca epistemolojik tartışmalarla açıklanamayacağını göstermektedir. Aksine, krizlerin sürekliliği doğrudan ontolojik düzeyde ortaya çıkan çatallanmalardan kaynaklanmaktadır. Carr'ın tarihselci ve felsefi realizmi, Bull'un normatif toplumculuğu, 1998'in epistemolojik çoğulluğu ve 2010 sonrasının idealist dönüşleri yan yana konulduğunda, disiplinin çoğulluğu tamamlayıcı değil çatışmacı bir nitelik kazanmıştır. Her yaklaşım kendi ontolojisini disiplinin bütünüyle özdeşleştirmiş ve bu nedenle farklı ontolojiler arasında diyalog-sentez imkânı doğmamıştır. Oysa UI'de farklı ontolojilerin bir arada bulunmasını teorik çoğulluk olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu çoğulluk, disiplin içinde tamamlayıcı bir işlev üstlenmek yerine karşılıklı dışlama stratejilerine dönüşmüş ve böylece kurucu bir diyalog zemini oluşturulamamıştır. Ortaya çıkan çeşitlilik, açıklama kapasitesini genişletmek yerine parçalı, eklektik ve çoğu zaman birbirini duymayan söylemler üretmiştir. Dolayısıyla sorun, farklı ontolojilerin varlığında değil; bu ontolojilerin kapsayıcı bir bütünlük ya da diyalektik bir ilişki içinde eklemelenmemesinde yatmaktadır. Bu durum, günümüzde "ontolojik kakofoni" olarak tanımlanan parçalı yapının tarihsel kökenlerini görünür kılmaktadır.

3. Uluslararası İlişkilerin 100 Yıl Krizi: Büyük Tartışmalar ve Disiplinin Ontolojik Sorunları

3.1. İdealizm-Realizm Tartışması: Savaş, Barış ve Ontolojik Temeller

UI'nin ortaya çıkmasını sağlayan temel ontoloji I. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği büyük yıkımla beraber artık bir anomali halini alan savaş fenomenidir (Schmidt, 2013, s. 4). İlk büyük tartışma olan İdealizm-Realizm tartışmasında tarafların ayrıldıkları hususun savaşın engellenmesine/kısıtlanmasına ve buna dair mekanizmalara yönelik olduğu düşünülse de (Ozan, 2014, ss. 197-214) esas sorun ontolojiktir. İdealizm ve Realizm felsefe tarihinde ontolojiye dair konumlanmalar olarak bilinmektedir. Felsefede ve UI'de Realizm, yalnızca mevcut olanın ontoloji olduğunu ileri sürerken İdealizm buna olması gerekeni de dâhil etmiştir. Örneğin Realizme göre İdealizmin savaşların engellenebileceğine yönelik tutumunun temel hatası bunun olması gerekenin bir arzusundan öteye gidememesi ve mevcut güç

politikalarını görmezden gelmesidir (Thies, 2002, s. 165). İdealizme göre ise Realizm savaşları engellemenin mümkün olmadığını yalnızca kısıtlanabileceğini ileri sürerken mevcut olanın olduğu gibi sürmesi gibi statükocu bir tavır takınmakta ve Uİ'nin toplumsal işlevini yerine getirmesini sağlayacak normatif unsurları tümünden dışlamaktadır (Palan ve Blair, 1993, s. 398).

Bu iki teori etrafında dönen ontolojik tartışmanın bir kısır döngü olduğunu ileri sürmek mümkündür. Çünkü İdealizm ve Realizm mevcut olanı ve olması gerekeni aynı anda bünyesinde barındıran ontolojik duruşa sahiptir. Realizm savaşların kısıtlanmasını sağlayacak mekanizmanın güç dengesi sistemi olduğunu ileri sürerken aslında normatif bir çıkarımda bulunmaktadır. İdealizm de savaşların engellenmesinde örneğin kolektif güvenlik sistemine dayalı uluslararası örgütlenmeyi öncelerken yani normatif bir çıkarımda bulunurken önce mevcut olanı analiz etmektedir. Bu iki teori; savaş gibi oldukça girift bir ontolojiyi insan doğası üzerinden genellemeye ve aşırı basitleştirmeye gitmeleri, Avrupa tipi Westphalian ulus-devleti Uİ analizinin merkezine almaları gibi ontolojik hususlarda da ortaklaşmaktadır (Avcı, 2023, ss. 55-108). Buna rağmen Realizmin bilimsellik ve ampirik ontoloji arasında kurduğu pozitif korelasyonu dayatan, yalnızca insan tarafından duyumsanabilen fenomenlerin Uİ'nin ontolojisi olabileceğini ileri süren tutumunun II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle baskın hale gelmesi, disiplinin ontolojisinden normatif unsurların dışlanmasına ve oldukça sınırlı bir ampirik ontolojinin benimsenmesine sebebiyet vermiştir (Wight, 2006, ss. 15-16).

İlk büyük tartışmada Uİ'nin ontolojik çeşitliliğine katkı sağlayacak bir fırsatın kaçırıldığını da belirtmek gerekmektedir. Çünkü iki savaş arası dönemde kendisini İdealist olarak nitelendiren bir akademisyen gurubu bulunmamasına ve İdealizm ile Realizm ontolojik bakımdan bazı ortaklıklara sahip olmasına rağmen bu tartışmayı verimli kılacak bir yaklaşım olarak Marksizm göz ardı edilmiştir. Hatta Uİ eleştirel yazınına göre tartışmanın gerçek tarafları İdealizmin Liberal Enternasyonalizmi ve Marksizm'in Emperyalizm Teorisi ile sosyalist enternasyonalizmidir (Villanueva, 2020, ss. 441-463). Marksizm Uİ analizinin merkezine sınıf kategorisini koymuş ve uluslararası ilişkilerin karakteristik-yapısal özelliği olarak da kapitalizmi sorunsallaştırmıştır (Yalvaç, 2018, s. 17). Teorik ve pratik tarihe ilişkin “şayet olsaydı” hipotezleri geliştirmek pek mümkün olmayabilir lakin Uİ'nin ilk büyük tartışmasında Marksizm'in dikkate alınmasının disiplin için doğuracağı olumlu ontolojik sonuçlar tahmin edilemez değildir. Çünkü Marksizm'in ontolojiyi katmanlı ve oluş şeklinde, dönüşüm imkânlarıyla birlikte kavrayan, diyalektik-tarihsel materyalizmi benimseyen tutumuyla, İdealizmin -ya da Realizmin-ontolojik taahhütleri gerçekten farklılık arz etmektedir (Yalvaç ve Erçandırılı, 2020, s. 271). Ancak Uİ'nin ontolojik varlığını kapitalizmin gerekleriyle izah eden, sosyal bilimlere holistik bakan ve ontolojiyi bütünlük olarak kavrayan Marksizm'in disiplin nezdinde sağlayabileceği açılımlar, bu yaklaşımın görmezden gelinmesiyle hayata geçirilememiştir.

İlk büyük tartışmanın disiplinin ontolojisi açısından yarattığı bir diğer sorunlu sonuç, devlet merkezli Uİ analizleri ve buna rağmen devletin sorunsallaştırılmamasıdır. Tartışmayla birlikte Uİ'nin temel ontolojik birimi olarak kabul edilen devlet; antroposentrik, verili, ahistorik, bütüncül ve hatta apolitik çerçevede ele alınmıştır (Sune, 2022, s. 820). Buna göre; devletin savaşa ya da barışa meyli insan doğasının iyiliği ya da kötülüğü üzerinden izah edilmiş, devletin tarihin hangi aşamasında ve hangi tarihsel koşullar altında ortaya çıktığı meselesinden uzak durulmuş, devletin içindeki örneğin sınıfsal, toplumsal, bürokratik bileşenlerin yekpare bir tutum takındıkları varsayılmış ve hal böyle olunca devletin içi politikadan, dışı da içindeki tüm değişkenlerden bağımsız olarak ele alınmıştır (Polat, 2022, s. 70).

Siyaset felsefesinin Machiavelli, Hobbes, Kant, Hegel gibi önemli isimlerinin devlete dair yaklaşımları da eklektik bir tutumla ve tarihsel bağlamlarından kopararak, yalnızca ilgili teorik yaklaşımların varsayımlarını kuvvetlendirmek için kullanılmıştır (Evans, 1972, s. 720). Machiavelli merkezi-güçlü devletin ve çıkarının Makyavelist, ahlaksız savunucusuna; Hobbes devletin güvenliğini aşkınlaraştıran Malmesbury canavarına ve Hegel de savaşı kutsayan *endist* bir filozofa eşitlenmiştir. Uİ'nin siyaset felsefesinden devşirdiği bu devlet de, sorgulanmadan ve yekpare bir şekilde hodbin, çıkarıcı, paranoid dürtülerle hareket eden, güvenlik delisi bir savaşçı olarak kurgulanmıştır (Yalvaç, 2011, ss. 16-17).

Görüldüğü üzere, Uİ'nin ilk büyük tartışması savaş-barış meselesini normatif ve teorik düzlemde çerçevelemiş, fakat fiiliyatta ontolojik bir daralmayı kurumsallaştırmıştır. İdealizm ve Realizm, “olması gereken” ile “olanı” karşıt kutuplara yerleştirmiş görünmekle birlikte her iki yaklaşım da normatif çıkarımlar üretmiş ve Westphalia tipi devleti verili, ahistorik, yekpare bir ontolojik birim olarak kabul etmiştir. Bu tercih, disiplinin ontolojisinden normatif boyutu tasfiye etmiş ve sınırlı bir ampirizm ile insan doğasına ilişkin genellemeleri merkeze yerleştirmiştir. Tartışmanın Marksizm'i dışarıda bırakması, sınıf ve kapitalizm kategorileri üzerinden katmanlı ve dönüşebilir bir ontoloji imkânını zayıflatığından devletin toplumsal ilişkilerden türeyen siyasal bir form olarak sorgulanmasını da geciktirmiştir. Dolayısıyla ilk büyük tartışmanın kurduğu çerçeve devlet merkezli ve tekilci bir kurucu ontolojiyi kalıcılaştırarak savaş ve barışın toplumsal belirleyenlerini görünmez kılmıştır. Bu miras, ikinci büyük tartışmada Davranışsalcılığın doğrulanabilirlik ile ölçülebilirliği ontolojik meşruiyet ölçütü hâline getirmesine elverişli bir zemin yaratmış, böylece pozitivist ontoloji kurumsallaşmış, normatif ve tarihsel ontolojik içerik marjinalleşmiştir. Bunun uzantısı olarak anarşi merkezli uluslararası ilişkiler tasavvuru, devletin iç toplumsal bileşenlerini ve kapitalist üretim ilişkilerinin uluslararası sisteme için belirleyiciliğini perdelemiştir. Özetle, ilk büyük tartışmanın mirası günümüzde de disiplinin; devletin verili kabulü, analiz düzeyi/birimi problemi, insan doğası indirgemeciliği ve sınıf/kapitalizm kategorilerinin dışlanması gibi ontolojik sorunlarını beslemektedir.

3.2. Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması: Pozitivist Ontolojinin Yükselişi

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Davranışsalcı yaklaşım İdealizm ve Realizmi ontolojik tutumları ve ontolojiyi ele alış yöntemleri bakımından Gelenekselcilik olarak kategorize ederek bilim-dışı olmakla itham etmiştir (Hall ve Bevir, 2014, s. 825). İkinci büyük tartışma olarak kabul edilen ve metodolojik kapsama yoğunlaştığı vurgulanan bu tartışmanın en belirgin ontolojik sonucu, pozitivist ontolojinin ve yalnızca bu ontolojinin bilimsel olduğuna yönelik anlayışın Uİ'de kanıksanmaya başlamasıdır (Şatana, 2015, s. 19).

Davranışsalcılık da savaş, barış, kolektif güvenlik gibi Uİ'ye özgü bir isimlendirme değildir. Bu paradigmanın Uİ'ye yabancı bir isimle neyi ima ettiğini, neyi savunduğu üzerinden ifade etmek mümkündür: Pozitivizm. Davranışsalcılık Uİ'de Pozitivizmin altın çağı olarak nitelendirilmektedir (Miller, 1972, s. 796). Davranışsalcılık doğa bilimlerinin yöntemlerinin sosyal bilimlerde de uygulanması gerektiğini ve Uİ'nin ancak bu yolla bilimsel bir disiplin olabileceğini ileri sürmüştür (Kolasi, 2013, s. 159). Gelenekselcilik-Davranışsalcılık, metodolojik bir tartışma olarak görülse de ontolojik kaygı gözden kaçırılmamalıdır.⁵ Davranışsalcılığın pozitivist ontolojiyi ve metodolojiyi öncelediği yerde Gelenekselcilik, Uİ'nin ontolojisinin doğa bilimsel ontolojiden ayrıldığı noktalara yani politik ve normatif unsurlara atıf yapmış, bu biricik ontolojinin genellenemeyeceğini, tarih ve felsefe gibi araçlarla incelenebileceğini vurgulamıştır (Özkan, 2019, s. 8). Yükselen ABD hegemonyasının ve bilimin evrenselliği iddiasının gücünü arkasına alan Davranışsalcılık Uİ'de pozitivist ontolojinin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Büyükbay, 2013, ss. 109-113).

Davranışsalcılığın ontolojisine göre, gerçeklik şuan burada (here and now) ve değer bağımsızdır. Araştırmacıdan kesin-keskin bir şekilde ayrılan bu ontoloji, araştırmacı tarafından keşfedilmeyi beklemektedir (Avcı, 2017, s. 66). Davranışsalcılık üzerinden Uİ analizinde kullanılan örneğin kamuoyu yoklamaları, sibernetik, simülasyon, oyun teorileri, sistem modelleri ve içerik analizinde tarihselliğinden ve sosyallüğinden arındırılmış ontolojiye dair genellemeler yapılarak zamandan-mekândan bağımsız, yani genel geçer-evrensel çıkarımlarda bulunulmuştur. Örneğin Davranışsalcılık savaş gibi oldukça girift, historik, politik bir fenomeni bile matematik formülü şeklinde ifade ederek ve tıpkı eleştirdiği Gelenekselcilik gibi Uİ ontolojisini aşırı basitleştirerek öngörü geliştirmek istemiştir. Davranışsalcılıkla birlikte Uİ'nin Batı ve devlet merkezli ontolojisinin yerleşikleştiğini de belirtmek gerekmektedir. Davranışsalcılık yoluyla disiplinin merkezi Avrupa'dan ABD'ye kayarken, Batı merkezli Uİ yazını korunmuş ve

⁵ Bu vurgu, yöntemin teoriden ve epistemolojik temelden koparıldığında teknik bir prosedür/araşsal pratik olarak daraldığını ve bunun da ontolojik soruları perdeleyerek pozitivist indirgemeciliği yeniden ürettiğini ileri sürmektedir. Bu iddiayı destekleyen Türkçe literatürdeki kapsamlı bir çalışma için bkz.: (Aydınlı, Kurubaş ve Özdemir, 2017).

devlet davranışlarındaki düzenlilikler yoluyla Uİ'yi açıklama gayreti kendisini göstermiştir (Aksoy ve Arslantaş, 2023, ss. 114-125).

Dolayısıyla Davranışsalılık, tartışmayı görünürde metodolojiye çekmiş ve fakat pozitivist ontolojiyi de Uİ'de tek meşru zemin olarak kurumsallaştırmıştır. Gerçekliği “şimdi burada”ya sabitleyen ve araştırmacıyı araştırma nesnesinden keskin biçimde ayıran bu kabul, karmaşık siyasal ilişkileri değişkenler arası düzenliliklere indirgemiş, savaş ve barışın toplumsal-ekonomik belirleyenlerini istatistiklere dönüştürmüştür. Disiplinin merkezi Avrupa'dan ABD'ye kayarken devlet merkezilik pekişmiş, anketleme-formel modelleme-simülasyon eksenine devlet davranışındaki düzenlilikleri “evrensel” kurallar olarak kodlamış ve kapitalist dünya ekonomisinin yapısal etkileri görünmez kılınmıştır. Bu dönüşüm, birikim-sınıf-devlet biçimi arasındaki eklemlenmiş ilişkileri çözümlemek yerine ontolojiyi ampirik yüzeyde yeniden üretmiş, böylece Uİ'nin kurucu soruları pozitivist bir dilde yeniden formüle edilmekle birlikte açıklayıcı derinlik daraltılmıştır. Dolayısıyla Davranışsalılığın disipline yönelik yöntemsel katkısı ontolojide yarattığı sorunu aşmıştır.

3.3. Paradigmalar Arası Tartışma: Anarşi, Kapitalizm ve Yapısal Ontolojiler

Paradigmalar Arası Tartışma olarak isimlendirilen Neo-Realizm, Neo-Liberalizm, Neo-Marksizm tartışmasında da tarafların ontolojik taahhütleri ve tartışmanın ontolojik sonuçları mevcuttur. Ancak diğer tartışmalara kıyasla tarafların ontolojiye yönelik karşılıklı iddialarının ya da ontolojik açıdan birbirlerine karşı konumlanmalarının belirginliği azdır. Çünkü takribi 1960-1980'li yıllar arasında yaşanan bu tartışma, dönemin Uİ teorilerini öğrenciler için kategorize etmek gibi pedagojik bir amaçla türetilmiştir (Wæver, 1996, s. 161). Tartışmanın “buçuk ya da yarım tartışma” olarak nitelendirilmesinin bir diğer sebebi tartışmacı bir diyalogun yalnızca yer yer ve sınırlı olarak Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm arasında gerçekleşmesidir (Uzgel ve Bedirhanoğlu, 2015, s. 109). Tartışmanın taraflarının ontolojik konumlanmalarını değerlendirmek gerekirse, üç teori de yapısal karakteristiği ile betimledikleri sistemik ontolojiyi öncelediğini ileri sürmüştür (Pfefferle, 2014, s. 1). Bu iddiaya rağmen Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm ile Neo-Marksizm'in sistemik ontolojileri birbirinden farklıdır.

İlk olarak, Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm açısından bu ontoloji⁶ uluslararası sistemken, Neo-Marksizm bünyesinde sayılan Bağımlılık Okulu için kapitalizm, Dünya-Sistemi Teorisi için dünya-sistemidir. Bu teorilerin sistemik ontolojiye dair öne sürdükleri yapısal unsurlar da farklıdır. Neo-Realizm ve Neo-Liberalizme göre uluslararası sistemin yapısal unsuru anarşidir. Neo-Marksizm'in önde gelen teroileri olan Bağımlılık Okulu ve Dünya-Sistemi Teorisi için ise bir sistem olarak

⁶ Çalışmanın ilerleyen kısmında ifade edildiği üzere, Neo-Realizm sistemik ontoloji iddiasına rağmen bireyci bir ontolojiye sahiptir. Teorinin temel iddiası bu yönde olduğu için şimdilik “sistemik ontoloji” ifadesi kullanılmıştır.

kavranan kapitalizmin yapısal karakteri, yarattığı eşitsiz ilişkiler sebebiyle hiyerarşiktir (Yalvaç, 2010a, ss. 173-183). İkinci olarak, Neo-Realizm ve Neo-Liberalizmin önündeki “Neo” öneki Realizmin ve Liberalizmin daha bilimsel versiyonlarını inşa etme çabasına karşılık gelmektedir (Aksoy ve Kurnaz, 2023, s. 167). Bu iki teoride -Davranışsalcılığın da etkisiyle- “bilimsel” Uİ arayışı, genel yasalar ortaya koyma amacı, bu amaca uygun olarak pozitivist-ampirik ve sistemik-yapısal ontolojiyi benimseme gerekliliği kendisini göstermiştir.

Neo-Marksizm’in önündeki “Neo” eki öncelikle Marx ve Engels’in çalışmalarında Uİ’ye yönelik bir çerçevenin olmadığını, Bağımlılık Okulu ile Dünya-Sistemi Teorisinin bu eksikliği gidermek için ortaya çıktığını ima etmektedir (Wallerstein, 1993, ss. 160-162). Diğer yandan bu teorilere yönelik “Neo-Marksizm” etiketi, Marksistler tarafından Marksizm’den sapma olarak yani pejoratif anlamda kullanılmıştır. Neo-Marksizm’in “Neo” öneki mesele herhangi bir bilimsellik iddiasından çok Marx’ın öğretileri arasındaki bir mesele olduğundan (Ritzer ve Schubert, 1991, s. 370) bu teorilerin ontolojik duruşu “Neo” ön ekinde çıkarsanamaz. Neo-Marksizm’in ontolojisi; eleştiriler göz ardı edilirse Marksizm’in, dikkate alınırsa da Marx-Engels sonrası Marksizm’in ontolojisi olarak pozitivist-ampirik ontolojiden farklılaşmakta ve fakat kendi içinde ortaklaşmaktadır. Bağımlılık Okulu ve Dünya-Sistemi Teorisinde ontolojinin kavrayışı Hegelci bütünlük şeklindedir. Ontoloji bu şekilde kavrandığında kapitalizm tarihsel bir uğrak olarak ele alınmış ve yalnızca mevcut haliyle değil değişim-dönüşüm imkânlarıyla birlikte irdelenmiştir (Foster-Carter, 1973, ss. 19-20). Örneğin Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm uluslararası sistemin anarşik yapısını ahistorik, apolitik, verili, değişmez bir unsur olarak değerlendirirken (Baldwin, 2014, ss. 313-314), Neo-Marksizm için tarihin belirli bir aşamasına karşılık gelen kapitalizm uluslararası sistemdeki eşitsiz gelişim gibi tüm anomalilerin sorumlusu olarak aşılacak zorundadır (Arslantaş, 2017, s. 42).

Uİ, bu derin ontolojik farklılığa rağmen, iki savaş arası dönemde yakaladığı fırsatın benzerini kaçırarak Marksizm’le çok sınırlı bir ilişkiyi tercih etmiştir. Fransız Devrimi’nden bu yana liberalizmin en büyük hasmı Marksizm iken Paradigmalar Arası Tartışma; anarşi temelinde mutabık kalan, en temelde bu yapısal faktör altında işbirliğinin mümkün olup olmadığı konusunda fikir ayrılığı yaşayan Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm arasında yürütülmüştür (Powell, 1994, s. 314). Tartışmanın bu yöndeki seyrinin ve Marksizm’in yeniden göz ardı edilmesinin ontolojik sonucu, Neo-Realizm ve Neo-Liberalizm üzerinden pozitivist-ampirik ontolojinin öne çıkması ve normatif unsurların bu ontolojiden dışlanma sürecinin devam etmesidir. Örneğin Neo-Realizmde yapısal anarşi unsuru güdümündeki devletlerin dış politika davranışlarındaki farklılığı izah eden kapasite farklılığında-dağılımında devletlerin kapasitesi askeri güç gibi ampirik unsurlardan oluşmaktadır (Waltz, 2014, s. 109). Benzer şekilde çok kutuplu sisteme göre daha istikrarlı olduğu iddia edilen iki kutuplu sistemin belirgin özelliği nükleer silahlanma,

nükleer caydırıcılık ve dehşet dengesi gibi ampirik bileşenlerdir (Waltz, 1964, ss. 882-887).

Görüldüğü üzere Soğuk Savaşı nitelendiren normatif unsurlardan örneğin ideoloji Soğuk Savaşın teorisi sayılan Neo-Realizmde göz ardı edilmiştir. Kenneth Waltz da Neo-Realizmin pozitivist-ampirik bir ontolojiye sahip olduğunu doğrulamaktadır. Waltz’a göre bilimsel yasalar a’nın gerçekleşmesi durumunda b’nin ortaya çıkacağını ortaya koyarken, teoriler a ile b arasındaki korelasyonun niçin var olduğunu izah etmektedir. Teorinin işlevi bilimsel yasaları açıklamak olduğundan Uİ’de yapılması gereken disiplinin sınırlı alanının çerçevesini çizmek, bu alanda yasa benzeri düzenlilikler keşfetmek ve gözlemlenebilir olan bu düzenlilikleri açıklayacak bir yol geliştirmektir (Waltz, 2010, s. 1). Waltz’ın tarif ettiği bu “bilimsel” sürecin ilerlemesi öncelikle pozitivist-ampirik bir ontolojinin benimsenmesine bağlıdır. Neo-Liberalizme göre de devletlerarasında tesis edildiği takdirde savaşları engelleyecek olan karmaşık karşılıklı bağımlılık ampirik bir ölçüt olan ekonomi üzerinden değerlendirilmiştir (Nye, 1988).

Özetle Paradigmalar Arası Tartışma, ontolojik ufku genişletmek yerine pedagojik bir sınıflamayı kalıcılaştırmıştır. Neo-Realizm ile Neo-Liberalizm arasındaki sınırlı diyalog, anarşiyi tarih-dışı ve verili bir veri gibi doğal kabul ederek devlet merkezli ve pozitivist-ampirik bir sistem ontolojisini meşrulaştırmıştır. Neo-Marksizmin kapitalizm ve hiyerarşi temelli katmanlı ontoloji önerisi tartışmanın kenarında bırakıldığından, sınıf ve birikim ilişkilerinin kurucu belirleyiciliği disiplinin görüş alanından çekilmiştir. Sonuçta ontoloji, değişkenler arası düzenliliklerin yüzeyinde yeniden üretilmiş; ideoloji ve tarihsel içerik tali/ikincil etken muamelesi görmüş; analiz düzeyi/birimi sorunu ve iç-dış dikotomisi pekişmiştir. Bu “yarım tartışma”, iki savaş arası dönemde kaçırılan açılımın tekrarı niteliğinde olmuş ve disiplinin kurucu sorularını sınıf, kapitalizm ve devlet biçimi arasındaki eklemlenme düzleminden uzaklaştırmıştır. Tartışmanın bıraktığı bu miras, güncel Uİ literatüründe; devletin verili kabulü, anarşinin doğallaştırılması ve normatif/tarihsel ontolojik içeriğin marjinalleşmesi gibi kavramsal sabitlemeleri sürdürmektedir.

3.4. Pozitivizm-Postpozitivizm Tartışması: Ontolojik Kakofoni ve Ontolojisizlik

Uİ’de 1980’li yılların başında epistemolojik bir çerçevede olduğu vurgulanan Pozitivizm-Postpozitivizm tartışması başlamış ve disiplinin günümüze değin bu tartışmanın etkileri ve akisleri altında bulunduğu ileri sürülmüştür (Houghton, 2008, ss. 115-128). Postpozitivizm bir çatı kavram olmasına rağmen bu kapsamdaki Uİ teorilerini ontolojiye bakış açıları bakımından ortaklaştırmak mümkündür. Bu teoriler, Neo-Realizmde somutlaştığı üzere bireyci ve materyalist ontolojiye karşıt olarak ontolojinin sosyal olarak inşa edildiğini ileri sürmüş ve bilen özne ile bilinen nesne arasındaki kesin-keskin ayrıma itiraz etmiştir. Postpozitivist Uİ teorilerine göre araştırmacı araştırma nesnesine müdahildir ve hatta onu inşa etmektedir (Zeli, 2024, s. 947). Ontoloji araştırmacı ondan ne anlıyorsa o hale gelmiş ve Uİ’nin ontolojisi de zihinsel, söylemsel ve metinsel olana indirgenmiştir. Örneğin Neo-

Realizm devletlerin askeri güç gibi ampirik sahipliklerine atıf yaptığı için ontolojik olarak materyalist bir uluslararası sistem ve yapı anlayışına sahiptir (Meibauer, 2023, ss. 348-369). Postpozitivist teorilerden örneğin İnşacılık ise uluslararası sistem ve yapı konusunda kuralları, normları, öznelerarası ilişkileri öncelendiği için ontolojik olarak idealisttir (Morgan, 2002, s. 96).

Postpozitivist teorilerin geçerli iddiasına göre Uİ'deki pozitivist ontoloji ampirik epistemoloji tarafından sınırlandırılmış ve uluslararası aktörlerin düzenlilik gösteren davranış kalıplarına indirgenmiştir. Pozitivist ontoloji araştırmacı tarafından duyumsanabilir olmakla eş değer görülmüştür (Jackson, 2008, s. 129). Bunun ilk iması Uİ'nin uluslararası aktörlerin eylemlerinin toplamı olduğudur. İkinci ima ise uluslararası aktörlerin maksatlı ve rasyonel oldukları, eylemlerinin bu kapsamda değerlendirilmesi gerekliliğidir (Bueno de Mesquita, 2018). Nitekim Gelenekselcilik-Davranışsalcılık tartışmasında -Postpozitivizmin deyişiyle her ikisi de Pozitivist olan- iki taraf da teorik başlangıç noktası olarak sistemik bütünü değil optimum eylemlerde bulunan failleri temel almıştır. Örneğin Realizme göre devletlerin temel eğilimi fayda-maliyet analizi sonucunda ortaya çıkan optimum yol üzerinden ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek ve gücünü maksimize etmektir. Her devlet için geçerli olan bu durumun en doğal sonucu Uİ'nin anarşik bir nitelikte olmasıdır. Çünkü her bir devletin kendince rasyonel olan davranışlarının çakışması durumuna müdahil olabilecek üst bir otorite uluslararası ilişkilerde mevcut değildir (Wendt, 1992, s. 395).

Ancak rasyonel failin düzenlilik arz eden eylemleri üzerinden Uİ'yi açıklama girişimi yapısalcı bir teori olmak iddiasıyla gündeme gelen Neo-Realizm için de söz konusudur. Kenneth Waltz bir yandan uluslararası sistemi temel alırken diğer yandan hayatta kalmak ve güvenliklerini tesis etmek bakımından kendi çıkarlarını izleyen hodbın devletlere eğilerek teorisini mikroekonomideki bireycilik üzerine bina etmiştir. Dolayısıyla Neo-Realizmde gözlemlenen gerilim, verili devlet davranışlarını temel alan ontolojik bireycilik ve uluslararası sonuçları uluslararası sistemin yapısına atıfla açıklamaya yarayan metodolojik yapısalcılık arasındadır (Wendt, 1987, ss. 340-344).

Pozitivist teorilerin ontolojik duruşuna yönelik eleştirileri yerinde olsa da Postpozitivist teoriler de farklı yollardan aynı ontolojik sorunlara sebebiyet vermiştir. Uİ'nin 100 yılın sonundaki ontolojik sorunlarını da ifade eden bu ortak sorunları sıralamak gerekirse; ilk olarak Pozitivist teoriler ontolojiye dair geçişli bilgiyi yani epistemolojik bilgi alanını göz ardı etmiş, Postpozitivist teoriler ise geçişsiz bilgiyi yani ontolojik bilgi alanını dışlamıştır (Bhaskar, 1975, s. 101). Bir diğer deyişle, Pozitivist teoriler ampirik ontolojiyi bütün bir ontolojiye denk tutmuş, Postpozitivist teoriler ontolojinin bütününe epistemolojik ontolojiye indirgemıştır. Dolayısıyla her iki yaklaşıma dair Uİ teorileri sınırlı, budanmış ve eksik bir ontolojiye sahiptir. Bunun sonucu olarak Pozitivist teoriler araştırmacı tarafından duyumsanamayan ontolojinin varlığından şüphe ederken, Postpozitivist teoriler

ontolojinin ampirik tarafının varlığından hatta bizatihi ontolojinin kendisinden şüphe etmiştir (Yalvaç, 2010b, s. 10).

İkinci olarak, Pozitivist ve Postpozitivist teoriler ontolojik duruşlarını etkileyen aynı epistemolojik yanılgıya düşmüştür. Pozitivist ve Postpozitivist teoriler ontolojiyi epistemolojik ölçütlere indirgeyerek gerçekliği neyi bilebildiğimiz üzerinden sınırlandırmıştır (Bhaskar, 1998, s. 27). Pozitivist teoriler ontolojiyi araştırmacı tarafından duyumsanabilir olana, Postpozitivist teoriler ise araştırmacının söylemsel-zihinsel-dilsel-metinsel inşasına indirgeyerek kısıtlamıştır (Kolasi, 2018, s. 7). Disiplin açısından ortaya çıkan sonuç, Pozitivizmin hâkimiyetindeyken ampirik ontolojinin yaygın olması, Postpozitivizm döneminde ise ontolojik kakofoninin ortaya çıkmasıdır. Çünkü Pozitivist teoriler sebebiyle oldukça sınırlı bir ontoloji anlayışı hâkimken, Postpozitivist teoriler ontolojiye özneler arası bir anlam yükledikleri için ne kadar özneler arası anlam ve metin varsa o kadar ontoloji, ne kadar ontoloji varsa o kadar özneler arası ve metinsel anlam ortaya çıkmıştır (Kolasi, 2020, s. 86). Dolayısıyla Uİ için 100 yılın sonunda ontolojik karne, ampirik ontolojiden ontolojik kakofoniye ve hatta ontolojizsizliğe doğru giden yol şeklindedir. Çünkü bir disiplinin her ontolojiyi araştırma konusu yapması en nihayetinde hiçbir ontolojiyi yeterince araştırma konusu yapamamasıyla sonuçlanacaktır. Bu tespitle eleştirilen, ontolojik bütünlüğün mümkün olan her katmanının araştırma konusu yapılması değil her bir katmanın ontolojinin bütünselliğinden koparılarak ayrı ve bağımsız bir ontoloji olarak ele alınmasıdır.

Üçüncü olarak, Pozitivist ve Postpozitivist teoriler içine düştükleri epistemolojik yanılgı sebebiyle *antropomorfik-antroposentrik* bir ontolojik bakışa sahip olmuştur. Çünkü her iki yaklaşımda da ontoloji insanlara ait bir nitelik taşıyarak öznel bir çerçeve kazanmıştır. Bir diğer deyişle Uİ'nin ontolojisi duyumsanabilmek, söylenmek ve düşünölmek gibi insan merkezli bir karaktere bürünmüştür (Bhaskar, 1997, s. 140). Dördüncü olarak, Pozitivist ve Postpozitivist teoriler ontolojiyi yalnızca bilgisi edinilebilir olana indirgerken aynı ontolojik hataya düşmüştür. Ontolojinin ve epistemolojinin salt bilinebilir olana eşitlenmesinin en önemli sonucu yalnızca pozitif ontolojinin dikkate alınmasıdır. Bu durum ontolojide yalnızca mevcut olanın dikkate alınmasını, olması gerekenin, normatif unsurların ya da negatif ontolojinin ontolojiden dışlanması sürecinin Uİ açısından devam etmesini beraberinde getirmiştir (Price, 2016, ss. 20-21).

Beşinci olarak, her iki yaklaşımın öncelediği ontolojinin Batı-merkezci olduğunu ileri sürmek mümkündür. Pozitivizm Batı siyasi tarihini derinden etkileyen Rönesans, Reform ve Aydınlanma gibi süreçlerin neticesinde ortaya çıkmış bir bilim felsefesidir. Pozitivist Uİ teorileri de bu temele uygun olarak Batı tarzı Westphalian ulus devleti, Batı siyasi tarihini ve Batı felsefesini merkeze alan ön kabuller ve varsayımlar geliştirmiştir (Akgöl, 2022, s. 217). Postpozitivizm de genelde Batı özelde ise Fransız entelektüel uğraşı olarak görölen bilim felsefesi

olarak (Navon, 2001, ss. 611-625) bilimin Batı merkezçiliğini sorgulayan bir içerikte olmamıştır. Bu sebeple Uİ'deki Pozitivizm-Postpozitivizm tartışmasını Batı merkezçiliğin sorunsallaştırılmadığı, Batı bilim felsefesi bünyesindeki bir iç tartışma olarak değerlendirmek mümkündür. Son büyük tartışmaya rağmen Uİ'de Pozitivist ontolojinin üstünlüğü devam etmektedir (Vasquez, 1998; Wæver, 1998; Jarvis, 2001, s. 372). Teaching, Research & International Policy'nin (TRIP) 2014'teki araştırmasına göre, önde gelen Uİ dergilerinde yayınlanan makalelerin %90'ı pozitivist ontolojiye sahiptir (TRIP, 2014). Aynı platformun 2017'de yaptığı bir başka çalışmaya göre, katılımcıların %52,8'i çalışmasının Pozitivizm kapsamında olduğunu belirtmiştir (TRIP, 2017).

Uİ'nin büyük tartışmaları üzerinden buraya kadar yapılan ve ontolojinin neyi içerdiğine ilişkin değerlendirmeler ontolojinin yalnızca bir yönüne işaret etmektedir. Çünkü Uİ'nin ontolojisi yalnızca disiplin açısından neyin araştırma sorunsalı yapıldığını değil aynı zamanda Uİ'ye dair kürsüler, vakıflar, yayınlar gibi akademik çıktıları içermektedir. Bu kapsamdaki Uİ ontolojisinde genelde Batı özelde ise ABD baskın konumdadır (Hoffmann, 1977; Wæver, 1998; Smith, 2000). Uİ, II. Dünya Savaşı'na kadar İngiltere'nin ardından da ABD'nin disiplini olarak anılmıştır (Acharya ve Buzan, 2018). Nitekim akademik disiplin anlamındaki Uİ ontolojisinde ve diğer Batılı devletlere kıyasla ABD'nin ağırlığı göze çarpmaktadır. Örneğin Uİ'nin bir disiplin olarak özerliğini idrak etmekte geciken İtalya, Almanya ve Fransa gibi Avrupalı devletler, Soğuk Savaşın sonuna kadar bu alana özgün katkı sunamamıştır (Giesen, 2006, ss. 19-20).

ABD'nin bu üstünlüğüne rağmen, genel anlamıyla Batı sisteminin kendisini küreselleştirmesi ve pozitivist teoriler vasıtasıyla değerlerini tüm küreye dayatması Uİ'de "Batı merkezci küstahlık" olarak anılmaktadır (Buzan ve Little, 2001, s. 25). Batı'nın dışında kalan Uİ kürsülerinde, disiplininin Batı merkezli bölümleri, kürsüleri, müfredatı ve dergileri gibi ontolojileri yeniden üretilmekte (Tickner, 2013; Bilgin, 2016), buralardaki akademisyenlerin katkıları disiplinde temsil edilmemektedir (Rumelili, 2009, s. 49). Uİ'de İngilizce yayınların ve Anglofon toplumların çalışmalarının yaygınlığı bu tespiti doğrulamaktadır (Goldmann, 1995, ss. 245-254). Hatta Batı dışında kalan akademisyenlerin düşünceleri, Batılı akademisyenler tarafından disipline tanıtıldıkları takdirde dolaşıma sokulmaktadır.

Uİ ontolojisinde ABD ağırlığının kendisini gösterdiği alanlar bunlarla sınırlı olmayıp oldukça kapsamlı ve çeşitlidir. Disiplinin ontolojik ajandasının belirlenmesi ve bu ajandanın ABD dış politikasının öncelikleriyle uyumlaştırılması; ABD menşeli teorilerin epistemolojik üstünlüğünün sağlanması; Uİ'nin bölümler, kürsüler ve dergiler gibi bir akademik disiplin olarak kurumsal ontolojisine hâkim olunması, disipline hangi akademisyenlerin dâhil olacağını belirleyen dergi editörleri gibi "kapı bekçileri"ne sahip olunması bu alanlardan bazılarıdır (Turton, 2015). ABD'nin sıralanan bu alanlardaki ontolojik üstünlüğünü bazı örneklerle somutlamak gerekirse, Uİ'nin hâkim teorileriyle ABD'nin dış politika öncelikleri

arasında paralellik ve eş zamanlılık söz konusudur (Bell, 2009). Örneğin, Soğuk Savaş'ın başlamasıyla ve ABD'nin küresel hegemonya mücadelesine açık şekilde girişmesiyle güvenliği ve stratejiyi temel alan Realizm başat teori haline gelmeye başlamıştır (Ashley, 1984, ss. 225-228; Ayoob, 1997, ss. 135-138). Yine, 11 Eylül sonrası dönemde güvenlik ve terörizm konularının UI'de rağbet görmesi, ABD dış politikasının öncelikleriyle ilintilidir (Donnelly, 2005, s. 29). Nitekim 1984 itibarıyla UI literatürünün %82'sinin Realizmle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir (Alker ve Biersteker, 1984).

Stanley Hoffmann da 1977'te yayınlanan *An American Social Science: International Relations* başlıklı çalışmasında, disiplinin bir ABD bilimi olduğunu ve özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra UI'ye dair çalışmanın ABD dış politikası çalışmakla eşdeğer olduğunu ileri sürmüştür (Hoffmann, 1977). Kalevi Holsti ise 1985'te yayınlanan çalışmasında UI literatürünün %74,1'inin ABD menşeli akademisyenler tarafından üretildiğini ortaya koymuştur (Holsti, 1985, ss. 102-103). UI akademisyenleri, akademik atıflar, düşünce kuruluşları ve en etkili UI dergileri bakımından da disiplinde ABD ağırlığı söz konusudur. ABD'deki UI kürsüleri en iyi yüksek lisans ve doktora diploması veren kurumların başında gelmektedir (TRIP, 2017). UI'nin başat dergilerinde makalesi yayınlanan yazarların çoğunluğu ABD menşelidir (Friedrichs ve Wæver, 2009, ss. 273-275). UI'nin bir akademik disiplin anlamındaki ontolojisinde ABD menşeli akademisyenlerin sayısının fazla olması, bu durumun yeniden üretilmesini de sağlamaktadır. ABD'li UI akademisyenleri disiplinin "kapı bekçiliği"ni yaparak disiplinin mevcut formasyonunu olduğu şekliyle korumaktadır (Aydınlı ve Mathews, 2000).

UI'nin sınırlarını koruyan bu akademisyenler, diğer akademisyenlerin disipline dâhil olma ya da disiplinden dışlanma süreçlerini de çeşitli araçlarla yönetmektedir. Üniversiteye giriş standartlarını, öğretim programlarını, akademisyen istihdamının düzeyini, editör seçimini ve dergiciliğe ilişkin yayın kriterlerini belirleyen ABD'li akademisyenler UI'deki ABD hâkimiyetini sürekli olarak yeniden üretmektedir. Çarpıcı bir benzetmeye göre, ABD'li akademisyenlerin koruduğu bu "UI tapınağına" yalnızca disiplinin mevcut formasyonuna dua eden ve yerleşik kurallarına uyan akademisyenler kabul edilmektedir (Bleiker, 1997, s. 65). Sonuç olarak Steve Smith, Ersel Aydınlı, Julie Mathews, Ann Tickner, Amitav Acharya ve Barry Buzan gibi önemli isimlerin çalışmalarına göre, Hoffmann'ın tespitinden bu yana geçen zamana rağmen UI ve ontolojisindeki ABD ağırlığı devam etmektedir (Smith, 2000; Aydınlı ve Mathews, 2000; Tickner, 2003; Acharya ve Buzan, 2018).

Görüldüğü üzere UI'nin büyük tartışmaları yalnızca epistemolojik ya da metodolojik ayrışmalara değil, kurucu ontolojik açmazlara da dayanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde tarihsel kriz durakları üzerinden, bu bölümde ise teorik tartışmalar üzerinden yürütülen çözümleme, aynı derin çatallanmanın farklı

düzlemlerde yeniden üretildiğini göstermektedir. Bu noktadan hareketle, günümüzde Uİ ontolojisinin hangi sorunlu özellikler üzerinden şekillendiğini somut olarak tasvir etmek mümkündür:

i) Uİ ontolojisi güçlü devletlerin güç politikalarının zayıf devletler nezdindeki rasyonalizasyonunu sağlayan *ideolojik* olma işlevini sürdürmektedir. Uİ'nin araştırma ontolojisinin ABD dış politikasıyla olan ilişkisi, Realizmin farklı versiyonlarıyla disiplindeki ağırlığı ve Uİ'nin Batı dışında kalan akademisyenleri dışlayan *anti-periferik* tutumu bu tespitin örnekleridir.

ii) Uİ ontolojisine dair çalışmalar *Anglofonik* olma özelliğini korumaktadır. Örneğin Uİ'ye dair önemli akademik dergiler, çalışmalar, teoriler, kavramlar ve teorisyenlerin dili İngilizcedir. Bu durum yalnızca lengüistik bir mesele değildir. Çünkü Uİ'nin ulus-devlet, uluslararası sistem gibi ontolojileri de İngilizce konuşulan dünyaya hapsedilmiş durumdadır.

iii) Uİ ontolojisinin *Westernik* (Batılı) konumlanması yoğunlaşarak artmıştır. Disiplinin merkezinin Avrupa'da inşa edilip II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'ye kayması ve güç-güvenlik-siyaset temelli araştırma ontolojisinde *West and the Rest* yani Batı ve diğerleri ayrımının merkezi anlam ifade etmesi gibi örnekler bu iddiayı somutlamaktadır.

iv) Ulus, ulus-devlet, ulusal çıkar, dış politika, güvenlik gibi kavramlar ve pratikler Uİ ontolojisinin *nasyonalist* niteliğini derinleştirmektedir. Disiplinle iştigal edenlerin *enternasyonalist* (uluslararası) bakıştan ziyade ulusal sınırlara hapsedilmiş nasyonal bir zihin dünyasına sahip olmaları, Uİ'ye dair çalışmaların biz-öteki dikotomisi üzerine bina edilmesi ve gerçek anlamda uluslararası nitelik gösteren adalet, etik, eşitlik, ekoloji gibi ontolojilerin disiplinde yeterli itibarı görmemesi bu iddianın örnek göstergeleridir.

v) Uİ ontolojisi *pozitivist ampirik* ve *postpozitivist kakoфонik* çerçeve arasına sıkışmış durumdadır. Çünkü bu iki yaklaşım içine düştükleri epistemolojik yanılgı, ontolojik hata ve *antroposentrik* duruş sebepleriyle Uİ ontolojisi bakımından aynı bilimsel tikanıklığı yaratmıştır. Pozitivist ampirik ontolojinin Uİ nezdindeki anlamı yalnızca duyumsanabilir olanın araştırma sorunsalı yapılması yani devlet davranışlarındaki düzenlilikler gibi sınırlı-budanmış ontolojilerin dikkate alınmasıdır. Ontolojinin söylenmiş, yazılmış, düşünülmüş ya da inşa edilmiş olan şeklinde değerlendirildiği Postpozitivist yaklaşımın Uİ nezdinde yarattığı sonuç ise ontolojinin nesnel tarafının reddi ve ne kadar söyleyen, yazan, düşünen ya da inşa eden özne varsa bir o kadar ontolojinin kabul edilmesidir.

vi) Uİ ontolojisi *holofobik* yani bir bütünlüğün parçalarının bütünlüğün kendisini veya diğer parçaları reddettiği bir niteliktedir. Sosyal ontolojinin katmanlı bir nitelik arz ettiği göz önüne alındığında aslında her bir teorik yaklaşım ontolojinin öncelediği katmanını temel almaktadır. Her biri ontolojinin belli bir katmanını -bu

katmanın ontolojinin bütününe karşılık gelmediğinin farkında olarak- ortaya koyan teoriler, yol açtıkları epistemolojik çoğulculuk bakımından değerlidir. Lakin UI teorilerinin temel aldıkları ontolojik katmanı ontolojinin bütününe eşitlemek yani bütünü yok saymak ve diğer katmanları reddetmek gibi eğilimleri mevcuttur.

4. Sonuç

Çalışmanın tarihsel bağlamı temsil eden ilk bölümdeki kriz durakları ile teorik tartışmaları temsil eden ikinci bölümdeki büyük tartışmalar birlikte ele alındıklarında, disiplinin 100 yıllık krizinin aynı derin ontolojik açmazların farklı düzlemlerde yeniden üretilmelerinden kaynaklandığı görülmüştür. Nitekim tarihsel kriz durakları çerçevesinden bakıldığında; 20 Yıl Krizi'nde Carr'ın ütopya-gerçeklik diyalektiği, disiplinin sosyal niteliğini ve normatif boyutunu görünür kılmış; fakat pratikte devlet-merkezli ve tekilci bir zemini kalıcılaştırmıştır. 50. yılda Bull'un "uluslararası toplum" vurgusu, normlar ve kurumlar üzerinden düzen fikrini öne taşımış; ancak maddi-tarihsel belirleyenleri ikincilleştiren bir toplumculuk üretmiştir. 80. yıl tartışmaları epistemolojiye ağırlık vererek ontolojiyi gölgelemiş, ortak kurucu zemin zayıflamıştır. 2010 sonrası pratik-dilsel-duygulanım dönüşleri yeni duyarlılıklar getirmiş; fakat üst bir ontolojiye eklenmediği ölçüde ontolojik çoğulluğu tamamlayıcı değil parçalı bir hâle taşımıştır.

Teorik büyük tartışmalar çerçevesinden bakıldığında ise; disiplinin kurucu tartışması, savaş-barış meselesini normatif ve teorik düzlemde tartışmış görünse de fiiliyatta ontolojiyi daraltmış; devlet-merkezci ve tekilci bir zemin yerleşikleşmiştir. Davranışsalcılıkla birlikte pozitivist ontoloji tek meşru zemin gibi kurumsallaşmış, ölçülebilir olan "ontolojik olan" sayılmıştır. Paradigmalar Arası Tartışma, anarşi merkezli sistem tasavvurunu yeniden üretmiş; ideoloji ve tarihsellik tali görülmüştür. Son büyük tartışma olan Pozitivizm-Postpozitivizm tartışması ise ontolojiden çok epistemolojiye odaklanmış, epistemolojik sorun ontolojik soruların önüne geçtiğinden ortak bir üst-ontolojinin inşası daha da zorlaşmıştır. Dolayısıyla, gerek tarihsel kriz duraklarının gerekse teorik tartışmaların gösterdiği üzere, 100 yıllık birikimin ürettiği bu ontolojik dağınıklık ve üst-zemin yoksunluğu, disiplinin zenginlik potansiyelini de sınırlandıran temel bir açmaza dönüşmüştür.

Oysa UI'de ontolojik çeşitlilik, ilke olarak teorik zenginlik yaratma potansiyeli taşımaktadır. Zira farklı ontolojik başlangıç noktaları, uluslararası ilişkilerin farklı katmanlarını aydınlatma ve karmaşık sorunlara yönelik çok boyutlu analizler geliştirme imkânı sunmaktadır. Ne var ki disiplinin son yüzyıllık seyrinde bu çeşitlilik, belirli dönemsel şoklar ve disiplinin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan yapısal kısıtların birleşik etkisi altında tamamlayıcı olmaktan çok dışlayıcı bir çoğulluğa evrilmiştir. Bu dışlayıcılık, farklı teorik yaklaşımların birbirini "yanlış" veya "ilgisiz" bularak diyalogu reddetmesi ve "paradigma savaşları" olarak bilinen kısır döngülerde kendini göstermiştir. Dönemsel

nedenlerin başında, Ul'nin henüz emekleme çağında yüzleştiği iki dünya savaşı, ardından gelen nükleer tehdit altındaki Soğuk Savaş ve 21. yüzyılın hemen başında yaşanan 11 Eylül sonrası dönemin yarattığı derin güvenlik odaklı kırılmalar gelmektedir. Bu kırılmalar, devletin bekası ve ulusal güvenlik gibi acil güvenlik kaygılarını disiplinin örneğin düzene ve adalete ilişkin sorularının önüne taşımış ve ontolojik tartışmaların kısa vadeli stratejik kaygılar içinde daraltılmasına yol açmıştır. Böylece, varlığa ilişkin daha derin felsefi sorgulamalar, "tehditlerin nasıl yönetileceği" gibi daha pragmatik ve dar kapsamlı soruların gölgesinde kalmıştır.

Yapısal düzeyde ise devlet-merkezcilik, devleti uluslararası ilişkilerin tek meşru ve analiz edilebilir birimi olarak kodlamış; disiplinin araştırma ontolojisini davranışsal düzenlilikler ve ulus-devlet rasyonalitesi etrafında daraltmıştır. Böylece birey, toplum, kimlik veya küresel sermaye gibi devlet-dışı aktörler ve yapılar, ya bu rasyonalitenin bir uzantısı olarak ya da analiz dışı bırakılması gereken "ikincil" unsurlar olarak görülmüştür. Büyük ölçüde Kuzey Amerika ve Batı Avrupa akademisinde üretilen bilgiyi "evrensel" bilgi olarak sunan Anglofonik ve Batı-merkezci kurumsallaşma biçimleri, özellikle dergi ekosistemi, fon mekanizmaları ve müfredatlar, belirli ontolojileri merkezileştirirken Küresel Güney'den, post-kolonyal teoriden veya Marksist gelenekten beslenen diğerlerini çevreye itmiştir. Bunun yanı sıra Pozitivist ve Davranışsalci metodolojinin hegemonyası altındaki yöntemsel standartlar epistemolojiyi ontolojinin önüne geçirmiş ve "neyin var olduğu" sorusu, "nasıl ölçülebileceği" sorusuna tâbi kılınmıştır. Bu durum, teoriler arası paradigma savunuculuğu ile birleşince, her yaklaşımı kendi katmanını bütünün yerine koymaya yönlendirmiştir. Sonuç olarak disiplinin başında teorik zenginlik olma potansiyeli taşıyan çoğulluk, diyalojik tamamlayıcılık yerine parçalı, birbirini dışlayan ve rekabetçi bir ontolojik manzaraya dönüşmüştür.

Bu 100 yıllık açmazın aşılabilmesinin ön koşulu, disiplinin kendi içindeki bu "holofobik" eğilimle yüzleşmesidir. Ancak bu yüzleşme, sorunu sadece tespit etmekle kalmamalı, onu yeniden üreten yapısal kısıtları değiştirecek somut adımları da içermelidir. Çalışmada ortaya koyulduğu gibi, epistemolojik sorunların ontolojik soruların önüne geçmesine izin veren mevcut yaklaşım, her teorinin kendi katmanını bütünün yerine koyma eğilimini pekiştirmektedir. Bu kısır döngüyü kırmanın bir yolu, "paradigma savaşları" şeklindeki dışlayıcı rekabet yerine, farklı ontolojik yaklaşımları aynı anda analiz edebilecek diyalojik araştırma gündemleri geliştirmektir. Disiplinin gelecekteki teorik zenginlik potansiyelini hayata geçirebilmesi, sadece Anglofonik ve Batı-merkezci kurumsallaşmanın ötesine geçmeyi dilemeye değil; dergi ekosistemi, müfredatlar ve fon mekanizmaları gibi kurumsal pratiklerde Küresel Güney'den gelen ontolojik açılımlara aktif olarak yer açmaya bağlıdır. Özetle çözüm, parçalı ontolojiler arasında "tamamlayıcılığı" pasif bir temenni olarak değil, aktif bir kurumsal ve meta-teorik pratik olarak inşa etmeyi gerektirmektedir.

Kaynakça

- Acharya, A. ve Buzan, B. (Ed.). (2018). *Batı kökenli olmayan uluslararası ilişkiler teorisi: Asya üzerine ve Asya'nın ötesinde çeşitli perspektifler* (E. T. Diken, Çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Adler, E. ve Pouliot, V. (Ed.). (2011). *International practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Akgül, P. (2022). Non-Western international relations theories. M. K. Özekin ve E. Sune (Ed.), *Critical approaches to international relations: Philosophical foundations and current debates* içinde (ss. 217-239). Leiden, Netherlands: Brill.
- Aksoy, M. ve Arslantaş, E. (2023). Uluslararası ilişkilerde ikinci büyük tartışma: Gelenekselcilik-davranışsalcılık tartışması. M. Aksoy (Ed.), *Uluslararası ilişkilerin tarihi ve teorik tartışmalar* içinde (ss. 109-145). Ankara: Orient Yayınları.
- Aksoy, M. ve Kurnaz, İ. (2023). Paradigmalar arası tartışma. M. Aksoy (Ed.), *Uluslararası ilişkilerin tarihi ve teorik tartışmalar* içinde (ss. 147-172). Ankara: Orient Yayınları.
- Alker, H. R. ve Biersteker, T. J. (1984). The dialectics of world order: Notes for a future archeologist of international savoir faire. *International Studies Quarterly*, 28(2), 121-142.
- Arslantaş, E. (2017). 1960-1980 yılları arasında uluslararası ilişkileri anlamak: Paradigmalar arası tartışma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 35-47.
- Ashley, R. K. (1984). The poverty of neorealism. *International Organization*, 38(2), 225-286.
- Avcı, Y. (2023). Uluslararası ilişkilerde idealizm-realizm tartışması. M. Aksoy (Ed.), *Uluslararası ilişkilerin tarihi ve teorik tartışmalar* içinde (ss. 55-108). Ankara: Orient Yayınları.
- Avcı, Y. (2017). *Uluslararası ilişkiler disiplininde tina sendromu: Pozitivizmin davranışsalcı altın çağı ve simülasyon*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Aydınlı, E., Kurubaş, E., ve Özdemir, H. (2017). *Yöntem, kuram, komplo: Türk uluslararası ilişkiler disiplininde vizyon arayışları*. İstanbul: Küre Yayınları.

- Aydınlı, E. ve Mathews, J. (2000). Are the core and periphery irreconcilable? The curious world of publishing in contemporary international relations. *International Studies Perspectives*, 1(3), 289-303.
- Ayoob, M. (1997). Defining security: A subaltern realist perspective. K. Krause ve M. C. Williams (Ed.), *Critical security studies: Concepts and cases* içinde (ss. 121-146). Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Baldwin, D. A. (2014). Neoliberalism, neorealism, and world politics. C. Elman ve M. A. Jensen (Ed.), *The realism reader* içinde (ss. 313-319). New York, NY: Routledge.
- Bell, D. (2009). Writing the world: Disciplinary history and beyond. *International Affairs*, 85(1), 3-22.
- Bhaskar, R. (1975). Forms of realism. *Philosophica*, 15(1), 99-127.
- Bhaskar, R. (1997). On the ontological status of ideas. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 27(2-3), 139-147.
- Bhaskar, R. (1998). Philosophy and scientific realism. M. Archer, R. Bhaskar, A. Collier, T. Lawson ve A. Norrie (Ed.), *Critical realism: Essential readings* içinde (ss. 16-47). New York, NY: Routledge.
- Bilgin, P. (2016). How to remedy Eurocentrism in IR? A complement and a challenge for The Global Transformation. *International Theory*, 8(3), 492-501.
- Bleiker, R. (1997). Forget IR theory. *Alternatives: Global, Local, Political*, 22(1), 57-85.
- Bueno de Mesquita, B. (2018). Foreign policy analysis and rational choice models. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies* içinde. doi:10.1093/acrefore/9780190846626.013.395
- Bull, H. (1977). *The anarchical society: A study of order in world politics*. London: Macmillan.
- Bull, H. (1969). The Twenty Years' Crisis thirty years on. *International Journal*, 24(4), 625-638.
- Buzan, B. (2014). *An introduction to the English School of International Relations: The societal approach*. Cambridge: Polity.

- Buzan, B. ve Little, R. (2001). Why International Relations has failed as an intellectual project and what to do about it. *Millennium: Journal of International Studies*, 30(1), 19-39.
- Büyükbaş, H. (2013). Tarih ve uluslararası ilişkiler: Yapıcı bir diyalog çağrısı. *History Studies*, 5(2), 107-120.
- Carr, E. H. (2000). An autobiography. M. Cox (Ed.), *E.H. Carr: A critical appraisal* içinde (ss. xiii-xxii). London: Palgrave Macmillan.
- Carr, E. H. (1951). *The new society*. London: Macmillan.
- Carr, E. H. (2010). *Yirmi yıl krizi: 1919-1939* (C. Cemgil, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cox, M. (2010). Giriş. E. H. Carr, *Yirmi yıl krizi: 1919-1939* içinde (C. Cemgil, Çev., ss. 1-48). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cox, R. W. (1993). Gramsci, hegemony and international relations: An essay in method. S. Gill (Ed.), *Gramsci, historical materialism and international relations* içinde (ss. 49-66). Cambridge: Cambridge University Press.
- Donnelly, J. (2005). Realism. S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak, J. Donnelly, M. Paterson, C. Reus-Smit ve J. True, *Theories of international relations* içinde (ss. 29-54). Basingstoke, England: Palgrave Macmillan.
- Doty, R. L. (1997). Aporia: A critical exploration of the agent-structure problematique in international relations theory. *European Journal of International Relations*, 3(3), 365-392.
- Dunne, T., Cox, M. ve Booth, K. (1998). Introduction: The eighty years' crisis. *Review of International Studies*, 24(5), v-xii.
- Dunne, T. (1998). *Inventing international society: A history of the English School*. London: Macmillan.
- Dunne, T. (2000). Theories as weapons: E.H. Carr and international relations. M. Cox (Ed.), *E.H. Carr: A critical appraisal* içinde (ss. 217-233). London: Palgrave Macmillan.
- Epp, R. (1998). The English School on the frontiers of international society: A hermeneutic recollection. *Review of International Studies*, 24(5), 47-64.
- Evans, G. (1975). E. H. Carr and international relations. *British Journal of International Studies*, 1(2), 77-97.

- Evans, G. (1972). Some problems with a history of thought in international relations. *International Relations*, 4(6), 715-726.
- Foster-Carter, A. (1973). Neo-Marxist approaches to development and underdevelopment. *Journal of Contemporary Asia*, 3(1), 7-33.
- Friedrichs, J. ve Wæver, O. (2009). Western Europe: Structure and strategy at the national and regional levels. A. B. Tickner ve O. Wæver (Ed.), *International relations scholarship around the world* içinde (ss. 261-286). London: Routledge.
- Frost, M. (1998). A turn not taken: Ethics in IR at the millenium. *Review of International Studies*, 24(5), 119-132.
- Giesen, K.-G. (2006). France and other French-speaking countries (1945-1994). K. E. Jørgensen ve T. B. Knudsen (Ed.), *International relations in Europe: Traditions, perspectives and destinations* içinde (ss. 19-46). London: Routledge.
- Goldmann, K. (1995). Im Westen nichts Neues: Seven international relations journals in 1972 and 1992. *European Journal of International Relations*, 1(2), 245-258.
- Hall, I. ve Bevir, M. (2014). Traditions of British international thought. *The International History Review*, 36(5), 823-834.
- Halliday, F. (1999). *Revolution and world politics: The rise and fall of the Sixth Great Power*. Durham, NC: Duke University Press.
- Hoffmann, S. (1977). An American social science: International relations. *Daedalus*, 106(3), 41-60.
- Holsti, K. J. (1998). Scholarship in an era of anxiety: The study of international politics during the Cold War. *Review of International Studies*, 24(5), 17-46.
- Holsti, K. J. (1985). *The dividing discipline: Hegemony and diversity in international theory*. Boston, MA: Allen & Unwin.
- Houghton, D. P. (2008). Positivism ‘vs’ postmodernism: Does epistemology make a difference? *International Politics*, 45, 115-128.
- Hutchison, E. ve Bleiker, R. (2014). Theorizing emotions in world politics. *International Theory*, 6(3), 491-514.
- Jackson, P. T. (2008). Foregrounding ontology: Dualism, monism, and IR theory. *Review of International Studies*, 34(1), 129-153.

- Jarvis, D. S. L. (2001). Conclusion: International relations: An international discipline? R. M. A. Crawford ve D. S. L. Jarvis (Ed.), *International relations-Still an American social science?: Toward diversity in international thought* içinde (ss. 369-380). Albany, NY: State University of New York Press.
- Jones, C. (2000). ‘An active danger’: E.H. Carr at The Times, 1940-46. M. Cox (Ed.), *E.H. Carr: A critical appraisal* içinde (ss. 68-87). London: Palgrave Macmillan.
- Kolasi, K. (2020). Postyapısalcılığın söylemsel ontolojisinin eleştirisi: Uluslararası ilişkilerde söylem dışı alan ve eleştirel gerçekçilik. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(65), 83-100.
- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş’ın barışçıl olarak sona ermesi ve uluslararası ilişkiler teorileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2), 149-179.
- Kolasi, K. (2018). Uluslararası ilişkilerde sosyal ontoloji kavrayışının meta-teorik eleştirisi. *Uluslararası İlişkiler*, 15(59), 3-18.
- Linklater, A. ve Suganami, H. (2006). *The English School of international relations: A contemporary reassessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Linklater, A. (1998). *The transformation of political community: Ethical foundations of the post-Westphalian era*. Cambridge: Polity.
- Meibauer, G. (2023). Neorealism, neoclassical realism and the problem(s) of history. *International Relations*, 37(2), 348-369.
- Miller, E. F. (1972). Positivism, historicism, and political inquiry. *The American Political Science Review*, 66(3), 796-817.
- Miller, J. D. B. (1991). E.H. Carr: The realist’s realist. *The National Interest*, 25, 65-71.
- Molloy, S. (2021). Theorizing liberal orders in crisis then and now: Returning to Carr and Horkheimer. *International Studies Quarterly*, 65(2), 320-330.
- Morgan, J. (2002). Philosophical realism in international relations theory: Kratochwil’s constructivist challenge to Wendt. *Journal of Critical Realism*, 1(1), 95-118.
- Navon, E. (2001). The ‘third debate’ revisited. *Review of International Studies*, 27(4), 611-625.

- Nicholson, M. (1998). Realism and utopianism revisited. *Review of International Studies*, 24(5), 65-82.
- Nye, J. S., Jr. (1988). Neorealism and neoliberalism. *World Politics*, 40(2), 235-251.
- Ozan, E. (2014). Birinci Dünya Savaşı ve uluslararası ilişkiler disiplininin doğuşu üzerine bir değerlendirme. *Gazi Akademik Bakış*, 7(14), 197-214.
- Özkan, F. (2019). Uluslararası ilişkilere disiplinlerarası yaklaşım: Tarih ve teori üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 16(61), 5-22.
- Palan, R. P. ve Blair, B. M. (1993). On the idealist origins of the realist theory of international relations. *Review of International Studies*, 19(4), 385-399.
- Pfefferle, T. (2014, January 9). The Neo-Neo debate in international relations theory: Progress or regression? *E-International Relations*, 1-5.
- Polat, Y. (2022). İdealizm-realizm dikotomisinden Habermasçı ve Levinasçı etiğe: Ana akım ve eleştirel teorilerde paylaşım ve sınırlılık sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77(1), 69-104.
- Powell, R. (1994). Anarchy in international relations theory: The neorealist-neoliberal debate. *International Organization*, 48(2), 313-344.
- Price, L. (2016). Key critical realist concepts for environmental educators. L. Price ve H. Lotz-Sisitka (Ed.), *Critical realism, environmental learning and social-ecological change* içinde (ss. 18-39). New York, NY: Routledge.
- Rich, P. (2000). E.H. Carr and the quest for moral revolution in international relations. M. Cox (Ed.), *E.H. Carr: A critical appraisal* içinde (ss. 198-216). London: Palgrave Macmillan.
- Ritzer, G. ve Schubert, J. D. (1991). The changing nature of neo-Marxist theory: A metatheoretical analysis. *Sociological Perspectives*, 34(3), 359-375.
- Rumelili, B. (2009). Uluslararası ilişkiler teorisinde yerel-görüşlülük ve Doğu'nun özneselliği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(23), 45-71.
- Schmidt, B. C. (2013). On the history and historiography of International Relations. W. Carlsnaes, T. Risse ve B. A. Simmons (Ed.), *Handbook of international relations* içinde (ss. 3-28). London: SAGE.
- Sørensen, G. (1998). IR theory after the Cold War. *Review of International Studies*, 24(5), 83-100.

- Smith, S. (2000). The discipline of International Relations: Still an American social science? *The British Journal of Politics and International Relations*, 2(3), 374-402.
- Smith, S. (1992). The forty years' detour: The resurgence of normative theory in international relations. *Millennium: Journal of International Studies*, 21(3), 489-506.
- Sune, E. (2022). Batı-merkezciliğin eleştirisi: Eleştirel teorinin sınırlılıkları ve kapasitesi. *Mülkiye Dergisi*, 46(3), 816-847.
- Şatana, N. S. (2015). Uluslararası ilişkilerde bilimsellik, metodoloji ve yöntem. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 11-33.
- Thies, C. G. (2002). Progress, history and identity in international relations theory: The case of the idealist-realist debate. *European Journal of International Relations*, 8(2), 147-185.
- Tickner, A. B. (2003). Seeing IR differently: Notes from the Third World. *Millennium: Journal of International Studies*, 32(2), 295-324.
- Tickner, A. B. (2013). Core, periphery and (neo)imperialist International Relations. *European Journal of International Relations*, 19(3), 627-646.
- TRIP. (2014). Faculty Survey. <https://trip.wm.edu/data/dashboard/faculty-survey>.
- TRIP. (2017). Faculty Survey. <https://trip.wm.edu/data/dashboard/faculty-survey>.
- Turton, H. (2015). *International relations and American dominance: A diverse discipline*. London: Routledge.
- Uzgel, İ. ve Bedirhanoglu, N. (2015). Eleştirel bir literatür değerlendirmesi: Dışlamadan sınırlı tanımaya, uluslararası ilişkiler kuramları ve Marksizm. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 105-130.
- Vasquez, J. A. (1998). *The power of power politics: From classical realism to neotraditionalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Villanueva, R. (2020). How Norman Angell reveals the significance of Marxism and socialism in early IR and a debate before the "First Great Debate". *International Studies Review*, 22(3), 441-463.
- Wallerstein, I. (1993). Dünya-sistemi. T. Bottomore (Ed.), *Marksist düşünce sözlüğü* içinde (M. Tunçay, Der., ss. 160-162). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Waltz, K. N. (2014). Political structures. C. Elman ve M. A. Jensen (Ed.), *The realism reader* içinde (ss. 103-112). New York, NY: Routledge.
- Waltz, K. N. (2010). *Theory of international politics*. Long Grove, IL: Waveland Press.
- Waltz, K. N. (1964). The stability of a bipolar world. *Daedalus*, 93(3), 881-909.
- Wæver, O. (1996). The rise and fall of the inter-paradigm debate. S. Smith, K. Booth ve M. Zalewski (Ed.), *International theory: Positivism and beyond* içinde (ss. 149-185). Cambridge: Cambridge University Press.
- Wæver, O. (1998). The sociology of a not so international discipline: American and European developments in International Relations. *International Organization*, 52(4), 687-727.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics. *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Wendt, A. (1998). On constitution and causation in International Relations. *Review of International Studies*, 24(5), 101-118.
- Wendt, A. E. (1987). The agent-structure problem in international relations theory. *International Organization*, 41(3), 335-370.
- Wight, C. (2006). *Agents, structures and international relations: Politics as ontology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, P. (1998). The myth of the 'First Great Debate'. *Review of International Studies*, 24(5), 1-16.
- Yalvaç, F. (2010a). Critical realism, international relations theory and Marxism. J. Joseph ve C. Wight (Ed.), *Scientific realism and international relations* içinde (ss. 167-185). London: Palgrave Macmillan.
- Yalvaç, F. (2011). Devlet. A. Eralp (Der.), *Devlet ve ötesi: Uluslararası ilişkilerde temel kavramlar* içinde (ss. 15-52). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalvaç, F. (2010b). Eleştirel gerçekçilik: Uluslararası ilişkiler kuramında post-pozitivizm sonrası aşama. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(24), 3-32.
- Yalvaç, F. ve Erçandırılı, Y. (2020). Geç kapitalizmin ideolojik söylemi olarak yeni materyalizm: Metalaşmış 'Şeylerin' egemenliği. *Mülkiye Dergisi*, 44(2), 261-285.

Yalvaç, F. (2018). Karl Marx: Marksizm ve uluslararası tarihsel sosyoloji. F. Yalvaç (Der.), *Tarihsel sosyoloji ve uluslararası ilişkiler* içinde (ss. 11-33). Ankara: Nika Yayınevi.

Zeli, A. (2024). Postmodern international relations: Postmodernism beyond social constructivism. *International Journal of Social Science and Education Research Studies*, 4(8), 946-955.

Etik Beyanı: Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan etmektedir. Bilimsel etik konuları ile ilgili aksi bir durumun tespiti halinde tüm sorumluluk çalışmanın yazarına ait olup, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır.

The 100 Years' Crisis of International Relations: Carr, Bull and Ontological Dilemmas

Extended Abstract

1. Introduction

International Relations (IR) has been a discipline frequently characterized by recurrent “crises.” While epistemological and methodological debates have often dominated these crises, their ontological foundations have remained underexplored. Yet, as the constitutive element of any social science, ontology precedes epistemology and methodology. This study revisits the “crisis narrative” of the discipline through an ontological lens by focusing on three decisive moments: Edward H. Carr’s *The Twenty Years’ Crisis*, Hedley Bull’s fiftieth-year reflections, and the 1998 volume *The Eighty Years’ Crisis*. These moments are complemented by the 2010 “practice, linguistic, and affective turns,” which further complicated the discipline’s ontological landscape. The introduction of these turns highlights not only the broadening of theoretical vocabularies but also the increasing distance between ontological questions and mainstream IR research agendas, making a fresh ontological assessment timely and necessary.

2. Method

The article employs a conceptual/theoretical synthesis grounded in comparative analysis of key texts and debates. The analytical framework evaluates each moment and great debate in terms of their ontological commitments, knowledge claims, normative implications, and methodological projections. The approach is guided by meta-theoretical reasoning, which seeks to move from observable crises. By combining textual analysis with meta-theoretical reasoning, the study situates IR’s crises within a broader ontological horizon. This method allows the article to move beyond purely descriptive historical accounts and to construct a layered interpretation of how ontological commitments have shaped both theoretical plurality and disciplinary fragmentation.

3. Results and Discussion

The analysis demonstrates that IR’s crisis moments and “great debates” have consistently reproduced ontological fractures rather than resolving them. Carr’s utopia-reality dialectic exposed the limits of idealist abstractions but also pointed to a deeper realist ontology sensitive to history and social change. Bull’s emphasis on “international society” introduced a normatively inclined ontology, contrasting with Carr’s dialectical realism. The 1998 literature, however, shifted attention toward epistemological plurality, leaving ontological issues underdeveloped. The 2010’s practice, linguistic, and affective turns expanded the plurality further, but without offering a unifying ontological foundation, thereby reinforcing fragmentation. This trajectory shows that each crisis moment, while presented as a renewal of disciplinary debates, has actually re-inscribed older ontological divides into new vocabularies. Parallel to these crisis moments, the great debates have likewise revolved around competing ontological premises. Rather than generating complementarities, each approach has universalized its own ontological layer and excluded others, producing what can be called an “ontological cacophony.” The outcome is not a productive pluralism but a fragmented disciplinary identity. The comparative table included in the article clarifies this dynamic by juxtaposing key ontological commitments across Carr, Bull, the 1998 literature, and the 2010’s, thereby revealing repeating patterns of exclusion and fragmentation.

4. Conclusion

The study identifies six constitutive features of IR’s current ontology: its ideological function in rationalizing power politics; its Anglophone orientation; its Western-centric positioning; its

nationalist framing of concepts and practices; its entrapment between positivist empiricism and post-positivist constructivism; and its holophobic tendency, whereby each approach absolutizes one ontological layer and denies others. These features indicate that the ontological crisis is not merely episodic but structural. Recognizing these features as historically sedimented outcomes of past crises allows for a more precise understanding of why IR repeatedly reproduces its own ontological deadlocks. Overcoming this impasse requires moving beyond exclusionary competition among ontologies. This provides not only a diagnostic tool but also a constructive path for developing more integrative disciplinary frameworks. Future research should thus aim to foster dialogical engagement between ontological traditions, integrate non-Western contributions, and reconsider IR's foundational questions within a layered ontological perspective. In this sense, the article contributes to both the historical self-reflection of the discipline and the search for innovative meta-theoretical strategies capable of overcoming the "hundred years' crisis."